

KAPITTEL 11

VALLERMYRENE 2. GÅRDSBOSETTING FRA BRONSEALDER OG ELDRE JERNALDER, DYRKNINGSSPOR FRA ELDRE JERNALDER, MULIG GRAVFUNN FRA VIKINGTID, SAMT BOPLASSFUNN FRA TIDLIGNEOLITIKUM

Gaute Reitan

C58362, Bjørntvedt søndre, 46/325, Porsgrunn kommune, Telemark	
Askeladden-ID	136591
Høyde over havet	25–31
Utgravingsleder	Gaute Reitan
Feltmannskap	7
Dagsverk i felt	163
Tidsrom	4.6.–4.9.2012
Metode	Maskinell sålding, manuell ettersålding i vannsåld (4 mm), flateavdekking, snitting av strukturer
Avtorvet areal	4900 m ²
Maskinelt utgravd areal	Maskinsålding av 25 stk. 2 x 2 m ruter i pløyselaget, hvorav 11 manuelt ettersåldet, 14 stk. konvensjonelt gravde 1 x 1 m ruter i undergrunnen
Flateavdekket areal	4700 m ²
Strukturer	63, hvorav 1 sannsynlig fotgrøft, 22 kokegroper, 5 ildsteder, 30 stolpehull, 5 groper
Funn	1 torshammer av jern, 359 littiske funn, 254 skår keramikk (431,9 g), 28 trekullprøver, 792 fragmenter brent bein, 58 biter brent leire/leirklining/ovnsføring, 3 glassperler, 1 perle av ukjent materiale, 5 jordprøver
Datering	Tidligneolitikum, bronsealder og eldre og yngre jernalder

INNLEDNING

Vallermyrene 2 ble påvist ved Telemark fylkeskommunes etterregistreringer sommeren 2010. Disse etterregistreringene ble utført som følge av Jernbaneverkets justeringer av planområdene, og nye områder ble berørt etter at det meste av planområdet ble registrert i 2009. I rapporten etter etterregistreringen heter lokaliteten lok. 10. Lokaliteten ble påvist ved fem prøvestikk gravd i tidligere åkermark, nå hestebeite, i nordøstvendt, hellende terreng. Det ble gjort flintfunn i tre av de fem prøvestikkene. Ett av flintfunnene er i registreringsrapporten tolket som mulig avfall etter flateretusjering. På bakgrunn av dette ble funnene tolket som spor fra seinneolitikum eller eldre bronsealder. Samtidig påpekes det at funnene ble gjort på en høyde over havet som tilsier en strandlinjedatering til overgangen

seinmesolitikum–tidligneolitikum. Lokaliteten ble derfor vurdert å kunne romme funn fra flere ulike faser (Nyland 2010:4, 14–18). Det gikk høyspentledninger over planområdet da Telemark fylkeskommunes registrering ble gjennomført. Som følge av dette ble det ikke brukt gravemaskin under registreringen, noe som ellers er normal strategi for å påvise kulturminner i dyrket mark. Det var derfor stor usikkerhet knyttet til avgrensningen av lokaliteten.

Den påfølgende utgravningen av Vallermyrene 2 ble gjennomført med maskingraving av 2 x 2 m store prøveruter i åkerjorda, deretter flateavdekking. Undersøkelsen viste at deler av området er forstyrret av nyere tids gårdsbebyggelse, men det ble også avdekket et område med blant annet stolpehull og kokegroper. Det er problematisk å skille ut hvilke

Fig. 11.1. Flyfoto fra 1950-tallet av det undersøkte området og gårdstunet Tolleskogen, som sto fram til omkring 1960. Det utgravde området sammenfaller omtrent med det slåtte området med hesjer samt platået framfor og til venstre for hovedhuset på gården. Bilde velvilligst utlånt av Hans-Joachim og Marit Flammiger, som inntil undersøkelsen disponerte huset til høyre i bildet. Foto tatt mot vest-nordvest.

Fig. 11.1. Aerial photo of the farm that was located on the site until ca. 1960. Photo taken toward west-north-west.

stolpehull som hører sammen i tydelige bygninger. Dateringsresultater fra stolpehullene tyder imidlertid på at det er blitt oppført langhus på om lag samme sted gjentatte ganger gjennom bronsealderen og eldre jernalder. Det ble også avdekket et dyrkningslag med flere dateringer til førromersk jernalder, som bidrar til økt kunnskap om jordbruket i eldste del av jernalderen. De littiske funnene kan typologisk dateres til flere faser, og både siste del av seinmesolitikum, tidligneoolitikum og seinneolitikum / eldre bronsealder er representert. Sporene fra disse eldste periodene på lokaliteten er imidlertid blitt betydelig forstyrret av seinere perioders jordbruksaktiviteter. Lokalitetens ulike faser belyses gjennom 14 C14-dateringer.

BELIGGENHET, TOPOGRAFI OG GRUNNFORHOLD

Vallermyrene 2 ligger i åkermark umiddelbart vest for eksisterende jernbanetrasé i en østvendt, slak helling ved foten av Bjørntvetåsen på østsiden av denne. Fra Vallermyrene 2 er det 80–100 m til kanten av krateret på Norcems store kalksteinsbrudd på toppen av samme ås. Videre ligger Vallermyrene 3 (ID 128952) ca. 80 m rett mot nord. På undersøkelsestidspunktet sto et bolighus (nå revet, gbnr. 46/587

under Bjørntvedt søndre) umiddelbart nordvest for Vallermyrene 2, i enden av Østre Bjørntvedtveg (se lengst t.h., fig. 11.1).

Om lag halvparten av den undersøkte lokaliteten danner et tilnærmet flatt, naturlig platå. Ovenfor lokaliteten stiger terrenget noe brattere opp mot Bjørntvetåsen i vest fra om lag 33 moh. Nedenfor faller terrenget bratt mellom ca. 25 og 15 m over dagens havnivå. Fra platået er det vidt utsyn over gårdene Myrane, Vallstad, Spissløyka og Pasa langs ytterkanten av sletta Vallermyrene. Vallermyrene er en vid, sørøst-nordvest-gående jordbrukslette om lag 5–10 moh. mellom moreneryggen ved Eidanger stasjon og Porsgrunn sentrum.

På det nevnte platået har det stått et gårdstun med bolighus og driftsbygning (fig. 11.1). Gården het Tolleskogen og skal ha blitt ryddet på 1600-tallet som en husmannsplass under Bjørntvedt. Bygningene på Tolleskogen ble revet omkring 1960. Gårdsnavnet opptrer første gang skriftlig i år 1665 som *Toldschouffuen*. Første ledd i navnet, *toll*, betyr «furutre» (Rygh 1914:85). Etter et eierskifte tidlig på 1900-tallet er gården også lokalt blitt kjent som Augstad.

Inntil undersøkelsen av Vallermyrene 2 fant sted, var det berørte området beitemark med

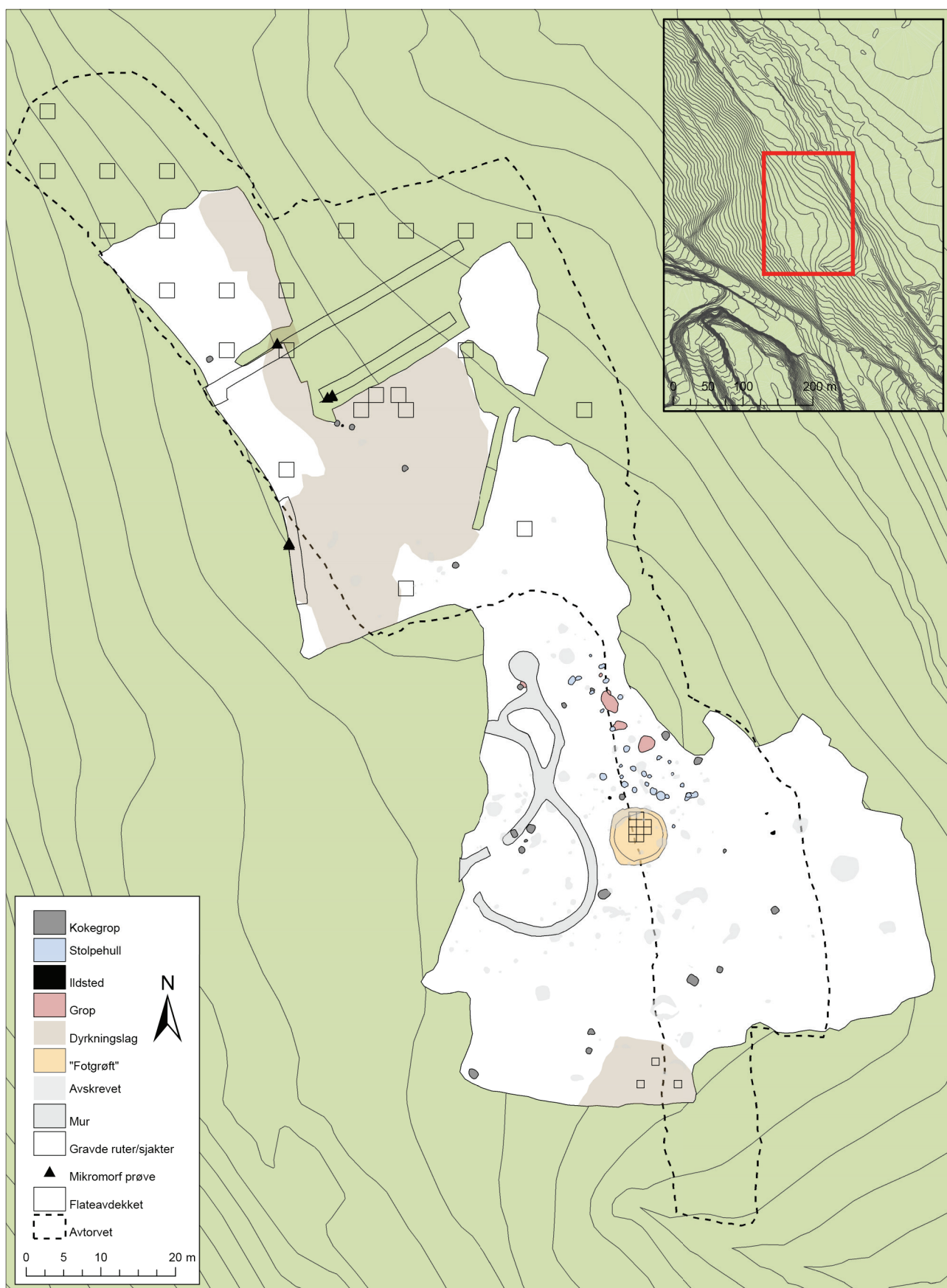

Fig. 11.2. Oversikt over det undersøkte området.
 Fig. 11.2. Overview of the investigated area.

grasvegetasjon for hester, men det er tidligere blitt dyrket på stedet. Beitemarka var omkranset av svært tett blandingsskog. Dyrkingen har dannet et pløyelag i hele det undersøkte området. Pløyelaget varierte i hovedsak mellom ca. 20 og 40 cm i tykkelse, men stedvis var det omrotede matjordlaget helt opptil 1 m tykt. Åkerlagets tykkelse påpekes også i registreringsrapporten (Nyland 2010:4, 14–18). Under dette pløyelaget besto undergrunnen av finsortert, veldrenerende sand med stedvis innslag av grus og små rullesteiner. Pløyelagets tykkelse var minst ute ved brinken i den østre ytterkanten av plataet. Her ble berg påtruffet under bare 15–20 cm matjord.

Foruten de undersøkte steinalderlokalitetene Vallermyrene 1–4 er det ikke kjent automatisk fredede kulturminner, som graver eller funnsteder for oldsaker, i nærområdet. Imidlertid fins det flere gravminner, både enkelthauger og gravfelt (ID 69692, ID 69693, ID 58545, ID 58546, ID 148914), ved foten av Valleråsane. Disse ligger ca. 1 km øst og sørøst for Vallermyrene 2. De er sannsynligvis fra jernalderen.

MÅLSETTING OG PROBLEMSTILLINGER

Vallermyrene 2 ble vurdert som en mulig strandbundet steinalderboplass. I så fall tilsier høyden over havet en strandlinjedatering til omkring overgangen seinmesolitikum–tidlignolitikum. På bakgrunn av lokaltopografien, kulturmiljøet, den lett dyrkede sandjorda og registreringsfunn av mulig flateretsjeringsflint ble det også holdt som sannsynlig at lokaliteten rommet funn fra andre faser, som seinneolitikum/bronsealder, men kanskje også enda seinere perioder.

En undersøkelse av Vallermyrene 2 ble antatt å gi informasjon om perioden omkring overgangen mellom eldre og yngre steinalder. Prosjektets problemstillinger som er knyttet til denne fasen, omfatter etableringen av bofasthet og framveksten av det tidligste jordbruket – *neolittiseringsprosessen*. Herunder kommer også den videre utviklingen i de påfølgende, forhistoriske periodene bronsealder og eldre jernalder. Tradisjonelt er ikke problemstillinger knyttet til steinalderen blitt prioritert spesielt høyt i oppdyrkede kulturmiljøer som dette i Norge, og kun unntaksvis legges det vekt på å samle inn gjenstandsfunn fra pløyelaget på åkermarkslokaliteter (Mjærum 2012a med henvisninger). Basert på de gode resultatene fra undersøkelsen av åkermarkslokaliteten Gunnarsrød 5 var det imidlertid berettiget håp om at en utgraving av Vallermyrene 2 også ville ha vitenskapelig potensial (jf. kap. 9, dette bind).

For å frambringe data til belysning av, og økt kunnskap om, de ovennevnte problemstillingene skulle det skaffes til veie et representativt og typologisk daterbart gjenstandsmateriale, som for en stor del ble antatt å ligge i pløyelaget. Deretter skulle det undersøkes hvorvidt det var bevart funnførende lag under pløyelaget. Hvis slikt kunne påvises, skulle det vurderes om det skulle brukes ressurser på å håndgrave uforstyrrede lag på deler av lokaliteten etter å ha fjernet pløyelaget med gravemaskin. I registreringsrapporten opplyses det om opptil 1 m tykke lag av omrotet matjord. Det tykke pløyelaget ble antatt å gi gode bevaringsforhold for både funn, nedgravinger og organisk materiale i dypereliggende, overlagrede nivåer. Stedets beliggenhet i et kambrosilurområde med kalkrik undergrunn kunne gi generelt gode bevaringsforhold for organisk materiale, deriblant bein, noe som økte informasjonspotensialet ved lokaliteten.

Det var sannsynlig at det kunne identifiseres en stratigrafi med ulike lag innad i det stedvis svært tykke dyrkningslaget. I så fall kunne slike lag tolkes som mulige spor etter gammel rydning/dyrkning, som har ligget utenfor rekkevidden til moderne jordbruksredskaper. Det skulle også prioriteres å søke etter nedgravinger med organisk materiale under pløyelaget med tanke på radiokarbondateringer. Dateringsresultater ville øke informasjonsverdien ved gjenstandsfunn fra pløyelaget. Potensialet for å påvise spor etter stolpebygde huskonstruksjoner og dermed forhistorisk gårdsbebyggelse ble vurdert som høyt. Plataet hvor Tolleskogen-gårdstunet har stått, ble betraktet som en gunstig beliggenhet for tidlig gårdsbebyggelse, kanskje også graver.

Vallermyrene 2 ble antatt å romme funn med stor tidsdybde. C14-dateringer av et fåtall kullprøver fra slike lokaliteter kan gi resultater som spriker betydelig. Det kan derfor være problematisk å si med noen grad av sikkerhet hva noen få slike radiokarbondateringer med stort tidsspenn representerer. Strategien var derfor å samle inn et større antall prøver fra gode kontekster for C14-datering. På en slik måte kan eventuelle tyngdepunkter og hovedfaser utskilles på et bedre statistisk grunnlag. Innsamling av ytterligere jordprøver for naturvitenskapelige analyser skulle dessuten kartlegge mulige forhistoriske dyrkningsfaser.

UTGRAVING OG METODE

Vallermyrene 2 lå i dyrket mark. Med det skiller lokaliteten seg fra det overveiende store flertallet av Vestfoldbaneprosjektets andre steinalderlokaliteter samt langt de fleste tidligere undersøkte steinalderboplasser i kystnære lavlandsstrøk rundt

Fig. 11.3. Det ble gjennomført åkervandring på lokaliteten etter at torven var fjernet (a). Deretter ble det gravd jevnt spredte ruter i det omrotede matjordlaget med gravemaskin (b). Massene fra disse rutene ble såldet maskinelt. Et utvalg ruter ble dessuten ettersåldet manuelt. Begge bilder tatt mot øst.

Fig. 11.3. After mechanically stripping the turf, a surface survey of the site was carried out (a). This survey was succeeded by digging 2×2 m big test squares in the plough soil (b). Photos taken toward the east.

Oslofjorden for øvrig. Beliggenheten i åkermark gjorde at Vallermyrene 2 ikke egnert seg for en konvensjonell utgraving med håndgravde prøveruter og påfølgende håndgraving av ruter og mekanisk oppdelte lag i flaten. Da avgrensningen av lokaliteten etter fylkeskommunens registrering var svært usikker, skulle det innledningsvis skaffes bedre oversikt over det funnførende området.

Også utgravingen av Vallermyrene 2 var tofaset, i likhet med prosjektets konvensjonelle undersøkelser av steinalderlokaliteter i utmark. Den innledende fasen på Vallermyrene 2 hadde som målsetting å få bedre inntrykk av lokalitetens forstyrrelsesgrad samt å få bedre oversikt over forekomsten av både artefakter og skjorbrent stein i det omrotede pløyelaget. Etter maskinell fjerning av det øverste torv- og vegetasjonslaget ble den innledende gravingen av prøveruter gjennomført med gravemaskin med en spesiell såldeskuffe montert. Totalt ble 25 ruter med 2×2 m størrelse i matjorda gravd ned til overgang mot urørt og lys, sanddominert undergrunn (jf. Melle og Knagenhjelm 2006:67). Pløyelaget ble kalt lag 0. Rutene ble gravd med jevne mellomrom til neste rute over hele lokaliteten. Slik ble matjorda på en betydelig andel av lokaliteten gjennomsoekt. Massene i alle disse 4 m^2 store rutene, totalt 100 m^2 , ble maskinelt såldet i en spesiell gravemaskinskuffe med 2×2 cm rutenett. Som følge av varierende tykkelse på pløyelaget ble volumet på disse massene anslått til totalt ca. 40 m^3 . Av de 25 maskingravde og maskinsåldede 2×2 m rutene ble 11 stykker

(ca. $18\text{--}20 \text{ m}^3$) ettersåldet manuelt i såld med 4 mm maskevidde. Parallelt med såldingen av masser fra disse prøverutene ble også åkervandring utført på lokaliteten.

Åkervandringen og den beskrevne såldingen av ruter gravd i pløyelaget ga en viss informasjon om spredningen av littiske artefakter på lokaliteten. Imidlertid førte åkerlagets tykkelse til at gjennomsoeldingen av disse omrotede massene var mer tidkrevende enn for eksempel på Gunnarsrød 5. Funn tettheten var dessuten lavere på Vallermyrene 2. På den nordlige delen av lokaliteten ble det i flere prøveruter påvist lag med mørke, kullholdige masser under tynne sandhorisonter og andre lag med et mindre organisk preg. Undersøkelsen av disse lagene, tolket som overlagede, fossile dyrkningshorisonter, fikk prioritet i fortsettelsen av undersøkelsen. Dokumentasjon og prøveinnsamling av disse lagene ble gjennomført med en kombinasjon av flateavdekking og maskingravde sjakter.

Undersøkelsen fortsatte så med maskinell flateavdekking (jf. Løken et al. 1996). Totalt ble matjorda fjernet ned til den lyse sandundergrunnen i et om lag 4800 m^2 stort område. Nye søk etter littiske funn på overflaten i undergrunnen ble gjennomført for å bedømme fruktbarheten av eventuell håndgraving av ruter og lag i undergrunnen. Få funn gjorde at slik håndgraving ikke ble prioritert. Ulike nedgravinger ble så dokumentert i plan med foto og tegning samt innmålt med digitalt innmålingsutstyr og gitt individuelle ID-nummer i Intrasis. Et

utvalg av de påviste nedgravningene ble så snittet og dokumentert med foto og tegning av profilet. Jordmassene fra den utgravde halvparten av de snittede nedgravningene ble såldet med tanke på eventuelle funn i nedgravningene.

KILDEKRITISKE FORHOLD

Siden lokaliteten ligger i åkermark, ble det ikke prioritert å avgrense lokaliteten ved Telemark fylkeskommunes registrering, og planområdet var langt større enn området hvor det ble prøvestykket ved registreringen. Disse forholdene påpekes også i registreringsrapporten, hvor det står at lokaliteten «trolig er større enn det som kunne påvises gjennom prøvestikking» (Nyland 2010:17). Ved oppstarten av utgravingen var det derfor stor usikkerhet knyttet til avgrensningen av lokaliteten etter registreringen, og det ble ikke lagt stor vekt på lokalitetens anslåtte utstrekning.

Åkerbruk gjennom totalt sett lang tid har, sammen med naturlig erosjon i jordmassene, hatt negative konsekvenser for bevaringen av eventuelle lag fra steinbrukende tid på stedet. Erosjon i form av utglidning av løsmasser er vanlig forekommende i hellende terreng som på Vallermyrene 2, oftest med vann som transportmedium. En slik utglidning hvor masser avsettes i bunnen av en helling, kalles i geologiske sammenhenger for *kolluvium* (se nedenfor; jf. Gollwitzer 2012 med henvisninger). Det kan derfor ikke utelukkes at enkelte littiske funn fra pløyelaget kan ha blitt med i jordmasser fra opprinnelig høyere nivåer i terrenget. Dette gjelder for eksempel en mikroflekkkerne funnet 28 moh. på den nordre delen av Vallermyrene 2, som kan stamme fra en sannsynlig mesolittisk lokalitet høyere opp i hellingen med hestebeitet. De samme prosessene har dessuten forandret lokaltopografien noe, spesielt i det undersøkte områdets nordlige halvdel, nord for plataet hvor Tolleskogen-tunet har stått. Erosjonsmasser har tydelig fylt større og mindre naturlige forsenkninger på denne delen av lokaliteten.

Intensiv pløying på plataet har forstyrret de mange og tett plasserte nedgravningene på denne delen av lokaliteten. I mange tilfeller var trolig bare bunnen av nedgravningene bevart (jf. nedgravningenes dybder i fig. 11.11 nedenfor). Det må også tas høyde for at masser fra ulike nedgravninger med forskjellige funksjoner og fra ulike deler av forhistorien kan ha blitt dratt ut og sammenblandet som følge av intensiv pløying i nyere tid. Det samme gjelder gjenstander som har ligget i fyllmasser i de samme nedgravningene, blant annet en del skår av vanskelig daterbar, udekorert keramikk.

Gårdstunet på Tolleskogen har stått på det som må ha vært en svært gunstig posisjon både for strandbundne opphold i steinbrukende tid og for gårdsbebyggelse med tilhørende aktiviteter i senere forhistoriske perioder. Tre hundre års gårdsdrift i nyere tid har forstyrret grunnen betydelig og fjernet mange spor fra forhistorisk bruk av stedet. Det gikk derfor med en del tid underveis i undersøkelsen til å skille forhistoriske nedgravninger fra nedgravninger fra nyere tid. I mange tilfeller var det ikke mulig å skille «nye» fra gamle nedgravninger før etter snitting og sålding av deler av fyllmassene i de ulike nedgravningene. Selv da var det tidvis problematisk å fastslå om den aktuelle nedgravningen var fra nyere tid eller ikke. I mange moderne nedgravninger ble det gjort funn av både sikkert slått flint og forhistorisk keramikk. Samtidig er en del nyere tids avfall blitt pløyd ned i fyllmasser fra forhistorisk tid. Blant annet ble først en rekke med runde nedgravninger med jevn innbyrdes avstand tolket som stolpehull etter et toskipet langhus sørvest på feltet (fig. 11.2). Disse «stolpehullene» viste seg imidlertid å være en rekke av hull gravd for beplantning av epletrær eller lignende sør for våningshuset på Tolleskogen-tunet.

Ifølge lokalhistoriske opplysninger skal det dessuten ha vært både smie og mineralvannfabrikk på gårdens grunn på slutten av 1800-tallet (Svendsen 1984). Som følge av disse aktivitetene ble det gjort funn av til dels store mengder koks, slagg, glass og annet. I tillegg kommer mengder med andre funn som ble tolket som avfall fra nyere tids gårdsdrift, deriblant fajanse, glasert keramikk, krittpepfragmenter, ubrent beinavfall og diverse jernskrot.

Akkurat som på Vallermyrene 3 framkom det til dels store mengder flint som ikke er tolket som spor fra steinbrukende tid. Denne flinten besto for en stor del av små til mellomstore knoller med en rødbrun patina og er i tillegg synlig vannrullet, men ikke slått. Slike flintstykker er tolket som ballastflint og er sannsynligvis brakt til stedet som innslag i ballastmasser som har vært i bruk i båter og skip. Disse flintholdige jordmassene er så blitt spredt på åkeren. Slik ballastflint forekommer hyppig i åkermark i kystnære strøk. Trolig har dette skjedd på Vallermyrene 2 i løpet av 1700–1800-årene. Underveis i utgravingen av Vallermyrene 2 ble det brukt en del tid på å skille ut slike nyere tids funn fra forhistoriske funn. Noe brent beinmateriale fra enkelte kontekster på lokaliteten er samlet inn og katalogisert til tross for høyst usikker alder og relasjon til de sikre forhistoriske strukturene.

På lokaliteter med potensielt stor tidsdybde kan det være problematisk å tolke resultatene fra de

radiologiske dateringene. Ikke minst gjelder dette resultater fra C14-dateringer utført på trekull fra stolpehull. Ideelt sett bør materialer som har hatt en funksjon i selve konstruksjonen, prioriteres for C14-datering, det vil si rester etter selve bygningstømmeret, og helst fra stolpeavtrykket i et stolpehull dersom slikt fins. Imidlertid inneholder trekullprøver fra stolpehull ofte trekull fra flere ulike treslag, og ikke bare rester av selve den bærende konstruksjonen. Øvrige kullrester kan være innblandet materiale fra eldre boplasslag og andre, eldre konstruksjoner i samme område. Det foreligger flere C14-dateringer fra fire ulike stolpehull som ble avdekket på platået på Vallermyrene 2. Bare ett av dem er datert på trekull av furu, som antas å ha vært bygningstømmeret i den aktuelle bygningen. Samlet sett skal derfor dateringene fra stolpehullene anvendes med forsiktighet. Det foreligger ingen C14-dateringer fra innvendige ildsteder til å underbygge resultatene fra stolpehullene, og noen vegggrøfter etter yttervegger var heller ikke bevart.

FUNNMATERIALE OG TOLKNING AV LOKALITETEN

Til sammen 1501 funn foreligger fra undersøkelsen av Vallermyrene 2.

Funnmateriale av flint

Av alle de 359 innsamlede littiske funnene fra Vallermyrene 2 utgjør de 340 flintfunnene 94,7 prosent. De 19 sekundærbearbejdede flintstykkene (inkludert det mulige avslaget av en uslipt flintøks) utgjør en redskapsandel på 5,6 prosent. Videre er 48,2 prosent av all flint synlig varmpåvirket, mens 14,4 prosent av all flint har cortex på deler av overflaten. Flintkvaliteten er variert. Hovedinntrykket er at flinten er av middels kvalitet, men med noen få, spredte funn av god kvalitet.

SEKUNDÆRBEARBEIDET FLINT

Den totale mengden flintfunn er lav, men en redskapsandel på over 5 prosent kan defineres som betydelig.

To små fragmenter av ulike flinttyper har slipespor. Disse to er med største sannsynlighet slått fra slipte flintøkser (se imidlertid Lomborg 1973:28.31; Mikkelsen 1975a:59–60; Persson 2000:32–34 om slipte flintkniver og slipespor på flintdolker). Det ene fragmentet er av en grå, svært fin flinttype med mørkere sjatteringer, mens det andre er av en nesten like fin flint av grålig type med gule nyanser. De ulike flinttypene tilsier at de to slipte fragmentene må stamme fra to ulike økser.

Et tredje stykke har ikke synlige slipespor, men er likevel klassifisert som «øks» (fig. 11.5b). Stykket er et 2,3 cm bredt og 3,8 cm langt avslag, men ser ut til å være brukket. Plattformresten er veldig liten og uten fasettering, og avslaget er tilnærmet plant og uten cortex. Overflaten har flere avspaltningsarr som løper i flere retninger, nærmest som en grov overflateretusj. Det ser derfor ut til at avslaget ikke er slått fra noen kjerne med en veldefinert plattform. Også dette avslaget er av en meget finkornet, grå flinttype med sjatteringer, altså av samme type som det ene fragmentet med sikker sliping. Mangelen på sliping gjør at det ikke kan fastslås at avslaget faktisk kommer fra en øks. Jeg vil likevel framholde det som sannsynlig at avslaget kan tolkes som øksrelatert flint. I så fall kan stykket være fra den siste formgivingen av en bredside på øksa, eventuelt en oppskjerpning etter at den slipte overflaten er redusert bort. En slik tolkning kan begrunnes med at flinten er av samme type som det ene sikkert slipte fragmentet. Disse to kan derfor godt være fra samme øks. Samtidig er det ikke identifisert andre funn av samme flinttype, og ingen funn av lignende flint med cortex. Dette tyder på at både det slipte fragmentet og det uslipte avslaget kan stamme fra samme kilde.

Alle de fire pilspissene er fragmentert (fig. 11.5a, c–d). To av dem er dessuten brente. De to A-pilene er laget av relativt kraftige, regelmessige flekker. Den kraftigste av de to er 1,6 cm bred og 0,6 cm tykk. Tverrpilene er laget av et avslag som er blitt retusjert fra ventral side langs begge sidekanter, og smalner av mot basen (fig. 11.5c). Den har en liten skade i basen, og eggen er brukket av. Likheter med tverrpilene fra andre av Vestfoldbaneprosjektets tidligeolittiske lokaliteter og mangelen på synlige bruksspor på sidene gjør det lite sannsynlig at stykket skal tolkes som en liten borspiss. Det er mulig at en ørliten flate på spissen har spor etter sliping, men denne flaten er så liten at det ikke kan fastslås sikkert. Et annet og kraftig brent fragment kan også nevnes her som en mulig tverrpil, selv om det ikke er ført opp blant pilspissene. Fragmentet har en rombisk form som en tverrpil, men varmpåvirkningen gjør det problematisk å si sikkert om sidene er retusjert, eller om fasongen bare er et tilfeldig resultat av fragmentering. Den fjerde og siste sikre pilspissen er bevart i 2,1 cm lengde og 1,4 cm i største bredde. Største tykkelse er bare 0,3 cm. Spissen har rette sider som symmetrisk smalner av mot odden. Overflaten er noe skadet som følge av varmpåvirkning, men spissen ser ut til å ha vært fullstendig flateretusjert. Flateretusjeringen er meget presis, nærmest som

Hovedkategori	Antall	Delkategori/merknad	Antall
<i>Sekundærbearbeidet flint</i>			
«Øks»	3	Fragment av slipt flintøks	2
		Avslag av uslipt flintøks, bredside (?)	1
Pilspisser	4	A-pil	2
		Tverregget	1
		Hjerteformet	1
Flekker med retusj	4	Flekker med retusjert sidekant	2
		Flekk med konkav kantretusj	1
		Smalflekk med steil, konkav enderetusj	1
Avslag med retusj	4	Avslagskniv	1
		Flekkelignende avslag med kantretusj	1
		Avslag med kantretusj	2
Fragmenter med retusj	10	Fragmenter med steil retusj	3
		Fragmenter med kantretusj	7
<i>Sum, sekundærbearbeidet flint</i>	<i>25</i>		<i>25</i>
<i>Primærtillvirket flint</i>			
Flekker (> 12 mm brede)	2		2
Smalflekker (8–12 mm brede)	3		3
Mikroflekker (< 8 mm brede)	6		6
Flekker med rygg	1	Smalflekk med rygg, tosidig	1
Avslag	108	Flekkelignende	2
		Smalflekkelignende	2
			104
Fragmenter	127		127
Splinter	63		63
Kjerner	5	Mikroflekkkjerner (håndtaksjerne?)	1
		Bipolar kjerne	1
		Fragment av mulig mikroflekkkjerner	2
		Plattformkjerner	1
Øvrig flint	2	Ildflint(?)	1
		Knoll	1
<i>Sum, primærtillvirket flint</i>	<i>315</i>		<i>315</i>
Totalsum, flint	340		340

Fig. 11.4. Alle flintfunn fra Vallermyrene 2.

Fig. 11.4. Finds of flint from Vallermyrene 2.

parallellretusj (fig.11.5a). I den bredeste enden er en liten del av en innbuet basis synlig, men agnorene er i sin helhet brukket av. Spisstypen er av Helskog et al. (1976) kalt *bladformet med konkav basis*. I en ny typologisk-kronologisk gjennomgang av de overflateretuserte pilspissene i Sørøst-Norge har Axel Mjærøum (2012b) kalt spisser av denne typen med

innbuet basis og største bredde nær basis *hjerteformet* eller av *type B*. Det ble ikke gjort andre funn av flint med overflateretuser på lokaliteten.

Av de øvrige flintfunnene med sekundær bearbeiding er det fire flekker med retusj. Flekkene er regelmessige med parallelle sidekanter og åser. Den lengste av flekkene har konkav retusj på den

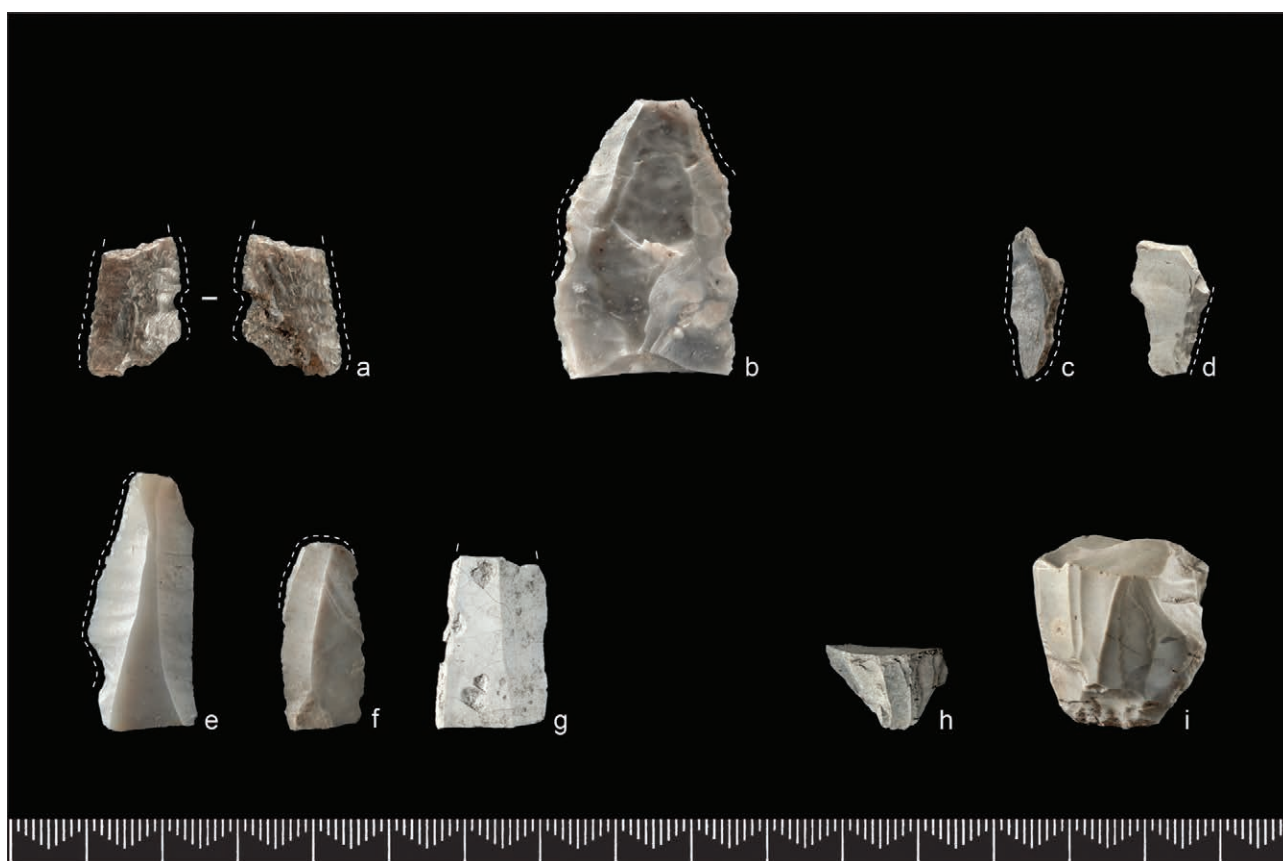

Fig. 11.5. Fragmentert, hjerteformet pilspiss (a), avslag muligens slått fra bredsidan av en uslipt flintøks (b), tverrpil (c), tangen av en A-pil (d), flekker (e–g) og mikroflekkjekjerner (h–i). Foto: Ellen C. Holte, KHM.

Fig. 11.5. Fragmented bifacially retouched arrowhead with a concave base (a), flake possibly struck from an unpolished flint axe (b), transverse point (c), tanged point (d), blades (e–g), and microblade cores (h–i).

ene sidekanten og kan ha blitt brukt til å glatte pilskaft (fig. 11.5e). De øvrige retusjerte flekkene kan ikke funksjonsbestemmes nærmere. Ellers er et 4,8 cm langt avslag med hva som kan kalles skråbuert kantretusj, blitt definert som en avslagskniv. Tre fragmenter med steil retusj kan være deler av ødelagte skrapere, men ellers kan heller ikke de andre avslagene eller fragmentene med retusj funksjonsbestemmes eller typebestemmes nærmere. De retusjerte fragmentene ser i hovedsak ut til å være biter av ødelagte avslagsredskaper, ikke flekkeredskaper. Et 3,9 cm stort flintstykke med cortex og synlige bruksspor langs kantene kan minne om retusj. Imidlertid er dette stykket tolket som ildflint og er derfor ikke regnet blant den sekundært bearbejdede flinten.

PRIMÆRTILVIRKET FLINT

Udiagnostiske avslag og fragmenter er også på Vallermyrene 2 de største funngruppene, etterfulgt av splinter. Til sammen utgjør disse tre funngruppene

hele 87,6 prosent av alle flintfunnene fra lokaliteten. Blant fragmentene er 59,8 prosent synlig varme-påvirket, mens tilsvarende andel blant avslagene er 35,3 prosent. Et lite antall flekker, smalflekker og mikroflekker ble også samlet inn. Flekkene og smalflekkene er regelmessige. De to brede flekkene er 1,9 og 1,5 cm brede midtfragmenter, henholdsvis 0,6 og 0,5 cm tykke, og med tre og to parallelle åser (fig. 11.5g). Imidlertid er alle flekkene og smalflekkene fragmentert, og bare den ene smalflekken har bevart plattform (fig. 11.5f). Regelmessigheten kan tyde på at de er slått fra veldefinerte flekkjekjerner, kanskje sylindriske. Dette kan imidlertid ikke fastslås, da plattformresten mangler. Funnet av et midtfragment av en tosidig smalflekk med rygg kan imidlertid tas til inntekt for en velutviklet flekketeknikk på lokaliteten. Ryggflekker kan tolkes som spor etter kjernepreparering i sammenheng med flekkeproduksjon, kanskje særlig på sylindriske flekkjekjerner (Petersen 1999:54). Begge de to brede flekkene er helt hvitpatinerte etter brenning. De øvrige flekkene

Hovedkategori	Antall	Delkategori/merknad	Antall
<i>Øvrige littiske råstoff</i>			
Kvartsitt	5	Knakkesteiner	5
Skifrig kvartsitt	2	Brynesteiner (Eidsborg-kvartsitt)	2
Bergart	5	Fragment av slipt øks (firesidig type?)	1
		Avslag	4
Sandstein	5	Slipeplate	1
		Fragment av slipeplate	4
Pimpstein	2	Pimpsteinsklumper uten bruksspor	2
<i>Totalsum, øvrige littiske råstoff</i>	<i>19</i>		<i>19</i>
<i>Øvrige råstoff</i>			
Jern	1	Torshammer, udekorert(?), anheng	1
Glass	3	Perle, koboltblå, mangedekantet, sylindrisk hull	1
		Perle, ravfarget og tønneformet, sylindrisk hull	2
Ukjent	1	Perle, opak, ovalt tverrsnitt, eksentrisk hull	1
Keramikk	254	Med linjedekor	2
		Med horisontal linje og list	1
		Med neglinnknipling	3
		Med innstempelt andreakors	1
		Udekorert	247
Leire	58	Brent leire/leirklining?	52
		Sintret leire/jernslag (ovnsføring?)	6
Kullprøver	28		28
Bein	792	Brente beinfragmenter	792
Jordprøver?	5		5
Totalsum, øvrige råstoff	1161		1161

Fig. 11.6. Funn av andre littiske råstoff, keramikk, m.m.

Fig. 11.6. Finds of other materials than flint.

og smalflekkene er av ulike flinttyper og må derfor være slått fra ulike kjerner.

Av de seks mikroflekkene kan fire karakteriseres som regelmessige og tolkes som spor etter mikroflekketeknologi på lokaliteten. De to siste har morfologiske trekk som tilsier en klassifisering som mikroflekker, men er både tykkere og mindre regelmessige enn de andre. Én er hel (2,0 cm lang); alle de øvrige er fragmentert.

KJERNER

Det ble samlet inn få kjerner fra Vallermyrene 2. En noe uregelmessig plattformkjerne med 4,4 cm i største mål har avspaltningsarr etter både avslag og smalflekker eller smalflekkelignende avslag. En annen og kraftig nedarbeidet kjerne med negativer etter flere mikroflekker kan opprinnelig ha vært en

håndtakskjerne, men har nå en tilnærmet konisk form (fig. 11.5i). Både denne og en bipolar kjerne har noe avrundede kanter og ser ut til å ha blitt utsatt for vannrulling eller mekanisk slitasje. Et lite side-/plattformfragment har også avspaltningsarr etter flere regelmessige mikroflekker (fig. 11.5h). Ett flintstykke med 5 cm i største mål og cortex på store deler av overflaten er blitt forsøkt åpnet og testet ut med enkelte vindusavslag. Til tross for avslagene er dette stykket definert som en knoll (jf. Helskog et al. 1976:16).

FUNN AV ANDRE LITTISKE RÅSTOFF OG ØVRIGE FUNN

Som det framkommer av tabellen nedenfor, ble det samlet inn bare fem funn av bergart, hvorav fire avslag. To av disse er av mørk diabas. De to andre

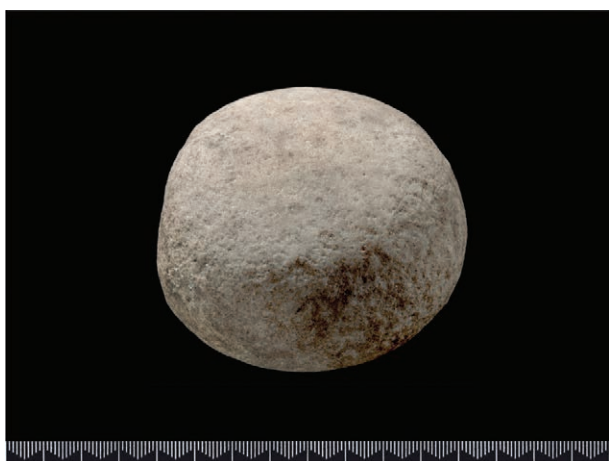

Fig. 11.7. Én av fem knakkesteiner av kvartsitt fra Vallermyrene 2. Foto: Ellen C. Holte, KHM.

Fig. 11.7. One of the five collected knapping stones of quartzite.

er av lysere bergarter. Det siste bergartsfunnet er et fragment av en annen type bergart av mer brunlig farge. Fragmentet har en side som er godt slipt. Den slipte flaten er plan til svakt hvelvet, og stykket er tolket som et fragment av en slipt bergartsøks, trolig fra bredsiden på en firesidig, neolittisk type.

Funn av bergart og andre littiske råstoff

Fem knakkesteiner av kvartsitt skal ses i sammenheng med reduksjon av flint og bergart (fig. 11.7). Funn som kan settes i sammenheng med slipte økser av både bergart og flint, er slipeplater av sandstein.

En hel slipeplate (54 x 22 cm stor, ca. 3 cm tykk, fig. 11.8 og 11.10) ble funnet på lokalitetens sørøstre del, i nærheten av et ildsted. Trekull fra ildstedet er radiologisk datert til tidligneolittisk tid (se nedenfor). Slipeplaten er godt slipt over nesten hele den ene siden. Også motsatt side er brukt, men i mindre grad. Et mindre fragment av samme råstoff er også slipt på begge sider. Begge disse slipeplatene er av en lys, kvartsittisk type. De siste slipeplatefragmentene er av en annen, rødlig sandsteinstype. Disse er svært tynne og trolig forkastet etter å ha blitt så godt brukt at de har brukket. Et par brynesteiner ble også samlet inn. Én av dem er 26 cm lang og med et tilnærmet rektangulært tverrsnitt med avrundede hjørner. Brynesteinen er av en skifrig kvartsitt, trolig fra det store brynesteinsbruddet i Eidsborg i Tokke kommune i indre Telemark. Både denne og et annet (mer usikkert) funn med presist rektangulært tverrsnitt kan settes i sammenheng med bruk og kvesing av skjærende egger på redskaper av metall.

Torshammer av jern, glassperler og keramikk

Ved opprensning i området hvor det ble avdekket en sannsynlig fotgrøft etter en overpløyd gravhaug ble det funnet en udekorert torshammer av jern (fig. 11.9g). Torshammeren er tilnærmet hel, men noe skadet i enden av skaftet og på den ene enden av hammerhodet. Skaftet er flatt og jevnt om lag 0,5 cm tykt, men med antydning til en smal forhøyning langs begge sider av skaftet. Skaftet er 1,0 cm bredt ved overgangen til hodet, men smalner jevnt

Fig. 11.8. Slipeplate av skifrig kvartsitt, 54 x 22 cm stor og jevnt om lag 3 cm tykk. Trolig brukt til blant annet sliping av økser. Foto: Ellen C. Holte, KHM.

Fig. 11.8. Big grinding slab of slaty quartzite, probably used for polishing axes.

Fig. 11.9. Perler av glass (a–c) og av ukjent materiale (d). Det store skåret av finmagret keramikk (e) er fra overgangen mellom hals og skulder/buk. Skåret framkom i masser fra et fossilt dyrkningslag datert til førromersk jernalder. Keramikken kan tolkes som en del av boplassavfall spredt på åkeren for å bedre jordkvaliteten i den tørkesvake sanden på stedet. Skår med negldekor (f) kan trolig dateres til romertid/følkevandringstid. Udekorert torshammer av jern (g). Perlene og torshammeren er trolig fra en vikingtidsgrav. Foto: Ellen C. Holte, KHM.

Fig. 11.9. Beads of glass (a–c) and unidentified material (d). Big sherd from the neck and shoulder/belly of a vessel, probably from the pre-Roman Iron Age (e), sherds from a pot decorated with nail impressions (f), and undecorated Thor's hammer of iron (g). The beads and the Thor's hammer are probably from the same Viking Age Pre-Christian grave. Feature A1760, a foot-ditch, is most likely the traces of this grave.

og symmetrisk av mot enden som er 0,4 cm bred. Videre er torshammeren 2,8 cm lang. Hodet er 0,2 cm tykt, er jevnt, svakt buet og 2,5 cm langt mellom endene. Da enden på skaftet er dårlig bevart, er det usikkert om torshammeren har hatt hull eller om den har hatt en løkke i enden (jf. Blindheim et al. 1981:Pl.55). Likevel er det overveiende sannsynlig at torshammeren skal betraktes som et anheng. Funnet fra Vallermøyene 2 har tydelige likhetstrekk med typeeksemplet R679 (Rygh 1885), men uten typeeksemplets trekantede hode.

Innenfor et lite område sentralt på platået på Vallermøyene 2 – samme område som torshammeren ble funnet – ble det funnet til sammen fire perler (fig. 11.9a–d). To av disse er av samme type og form: svakt tønneformet, ca. 7 mm høye og ca. 6,5 mm i største tykkelse. Begge har sentrert, sylindrisk hull med 2,6–2,8 mm i tverrmål og er laget av blekt rødfarget, gjennomskinnelig glass. Ingen av disse to har markerte, slippede fasetter på over- eller undersiden, og begge har små bobler som viser urenheter i glasset. Den tredje glassperlen er betydelig større og har koboltblå farge. Perlen måler 8,6 mm i høyde og

11,9 mm i største tykkelse. Videre er denne mange-fasettert med noe uregelmessige sider. Hullet er sentrert og sylindrisk med tverrmål på 3,5–3,9 mm. Perlen har ikke slippede flater på over- eller undersiden hvor hullet går gjennom. Fasettene er tydelig avrundet og slitte. I likhet med de to tønneformede, rødfargede glassperlene er også denne polyedriske perlen matt i overflaten, noe som tyder på slitasje, kanskje et resultat av at perlene har ligget i pløyd jord. Den siste perlen er av et ukjent, matt og ikke gjennomskinnelig materiale. Perlen måler 9 mm i tverrmål og 5,7 mm i største tykkelse. Denne perlen er svakt uregelmessig rund med rundovalt tverrsnitt. Et lite hull med tverrmål på 1–1,2 mm er plassert helt ute mot kanten.

To hundre og femtifire skår keramikk ble samlet inn. Til sammen veier disse skårene 439,1 g. To hundre og førtisju av skårene er udekorerte. De sju dekorerte skårene har fire forskjellige dekorelementer og ser derfor ut til å stamme fra fire ulike kar. To av skårene er dekorert med rette linjer med grunn U-fasong. Det ene skåret har én linje, det andre skåret to parallelle linjer, med ca. 2 mm avstand mellom

dem. Linjene er inntil ca. 1 mm dype og 2–2,5 mm brede. Skårene med linjedekor er ikke store nok til å avgjøre om linjene har vært vertikale, horisontale eller diagonale. Tre andre skår er dekorert med samme type grov neglinnkniping (fig. 11.9f). Også disse skårene er for små til å fastslå orienteringen på innknipingene, men mest sannsynlig er disse liggende (Bøe 1931). Trolig er de tre skårene med denne typen dekor fra Vallermyrene 2 fra ett og samme kar. Det ble for øvrig ikke funnet skår med inntrykk av tvunnet snor eller snorinntrykk på Vallermyrene 2. Ett skår har et firkantet, lite stempel med kryss, et såkalt andreskors. I bruddflaten på samme skår synes kanten på et annet stempel av samme type, ca. 1–2 mm fra kanten av det ene, hele stempelet.

Keramikk materialet er generelt fint i godset og fint til svært fint magret med knuste kvartskorn. Det er ikke observert skår med magring av asbest eller kleber. Gjennomsnittlig største mål for det største enkeltskåret fra hver enkelt utgravingsenhet er 2,3 cm. Det reelle gjennomsnittlig største målet for alle skårene sett under ett er derfor mindre enn dette. De fleste skår med bevart inn- og utside har en tykkelse på 6–8 mm. Karene som skårene stammer fra, ser i hovedsak ut til å ha vært av små til mellomstore typer. Randskår som tillater anslag av munningsdiameter, viser at de største karene har hatt en munningsdiameter på ca. 20 cm. Kun i sjeldne tilfeller gir skårene informasjon om karfasong, men der hvor hals og skulder er til stede, ser skårene ut til å være fra kar med lav hals, kraftig innsvingt ved overgangen mellom skulder og hals, og markert utsvingt munning (fig. 11.9e). Som majoriteten av de andre funnene fra lokaliteten ble også de fleste keramikk-skårene funnet i pløyelaget, lag 0. Den høye fragmenteringsgraden skal ses i sammenheng med dette. Fjorten av skårene er randskår, men ellers er skårene for det meste for dårlig bevart til å si bestemt hvilke deler av karene skårene stammer fra.

STRUKTURER

Som nevnt ble det etter maskinell fjerning av den omrotede jorda i pløyelaget avdekket et stort antall ulike nedgravinger på Vallermyrene 2 (fig. 11.2). Alle ble minimum dokumentert i plan ved innmåling. De sikkert forhistoriske nedgravningene er i de fleste tilfeller tolket som kokegroper, stolpehull eller ildsteder. Konsentrasjonen av både forhistoriske strukturer og nyere tids nedgravinger var særlig stor på plataet omkring og framfor der huset på Tolle-skog-gården har stått (jf. fig. 11.10).

Nitten nedgravinger er tolket som kokegroper, tre er oppført som kokegrop/ildsted, fem som

ildsted og tretti som stolpehull. En sirkulær, kullholdig grøft er tolket som en sannsynlig fotgrøft etter en overpløyd gravhaug. Endelig er fem nedgravinger oppført som groper med ukjent funksjon.

Ved siden av de ulike nedgravningene i tabell 3 ble det også avdekket flere lag med mørke og til dels sterkt kullholdige masser på store deler av lokalitetens nordre del og på den aller sørligste delen av lokaliteten. Disse lagene med høyt organisk innhold er tolket som gamle åkerlag og presenteres nærmere nedenfor. Det ble ikke identifisert ardspor under de gamle åkerlagene på Vallermyrene 2.

Kokegropene på lokaliteten varierer i størrelse og form. De fleste er runde til rundovale, men enkelte er også rektangulære med avrundede hjørner. Profilene gjennom dem viser også variasjon i dybde og bunnform. Det store flertallet er imidlertid flate i bunnen, med bratte eller skrå sider. Den dokumenterte dybden på kokegropene er liten, noe som trolig skal ses som et resultat av langvarig pløying på stedet. Også mengden skjorbrent stein i kokegropene varierer mye. Skillet mellom tolkningene ildsted og kokegrop er primært satt på bakgrunn av størrelsen i flaten, men også her representerer pløyingen en feilkilde. I visse tilfeller kan derfor bunner og små rester av kokegroper feilaktig ha blitt definert som ildsteder.

Nedgravinger definert som stolpehull har «bøt-tefasong» i profil, altså rette sider og flat til svakt buet bunn. I enkelte stolpehull fantes også mørke felt sentralt i nedgravningen. Disse er tolket som mulige stolpeavtrykk med en høyere konsentrasjon av organisk materiale. Kanskje er de nedbrutte rester av selve den takbærende stolpen, eventuelt masser med organisk innhold, som har fylt hullet etter at en stolpe er blitt trukket opp av hullet for eksempel ved utskifting. Nedgravinger tolket som stolpehull fantes konsentrert til den østre ytterkanten av plataet (fig. 11.10). Det skal også påpekes at i området med stolpehull var jordmassene svært kompakte og inneholdt en hel del trekull. De kompakte, kullholdige massene var jevnt spredt utover i toppen av undergrunnsmassene, men bare på denne østre delen av plataet.

Enkelte nedgravinger er imidlertid også omtalt som groper uten kjent funksjon. Etter snitting og sålding av deler av fyllmassene ble imidlertid mange nedgravinger avskrevet som automatisk fredede kulturminner og isteden tolket som nyere tids inngrep i undergrunnen. Dette ble i hovedsak gjort på bakgrunn av moderne funn (porselen/fajanse, kritt-piper, glass, jernspiker osv.) dypt i fyllmassene kombinert med en løs konsistens i fyllmassene. I tilfeller hvor

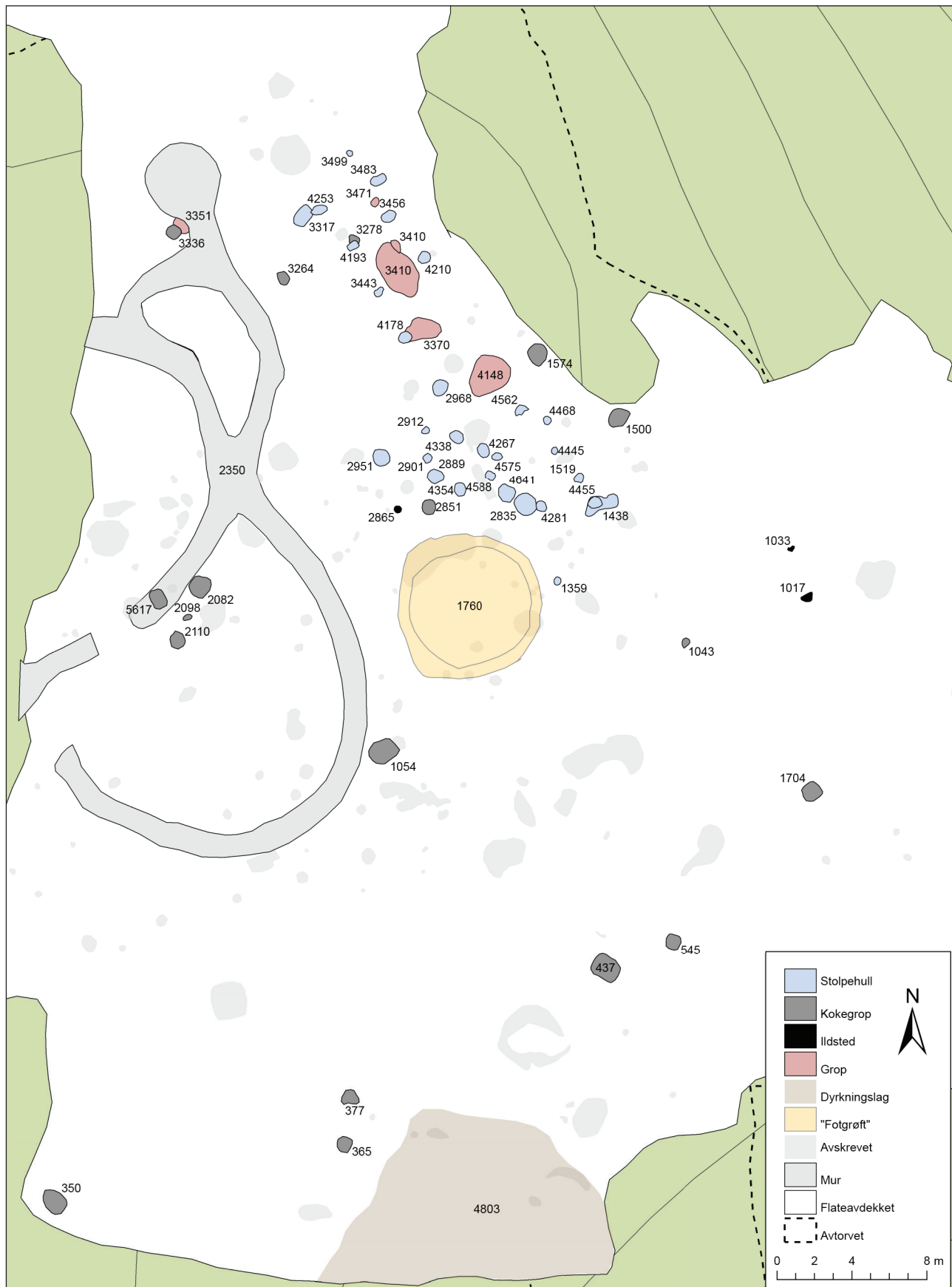

Fig. 11.10. Kart som viser strukturer som ble funnet under flateavdekkingen av Vallermylene 2.

Fig. 11.10. Map showing features at Vallermylene 2.

det ikke ble gjort gjenstandsfunn i fyllmassene i slike groper, er alderen uviss, da disse ikke ble prioritert for C14-datering. I tillegg til ulike nedgravinger ble det også avdekket en stor konstruksjon av stein, A2350, på det samme platået. Konstruksjonen var 1,0–1,3 m bred og presist lagt opp i ytterkantene, bygd opp av bruddstein på 20–40 cm i tverrmål. Mellom ytterkantene var det stein- og relativt løst jordblandede fyllmasser. Konstruksjonen løp i sammenhengende buer og halvsirkler. Ved framrensking og fjerning av løsmassene fantes tegl, glass og annet av moderne karakter. På bakgrunn av dette ble det fastslått at steinkonstruksjonen måtte være fra nyere tid, og anlegget ble tolket som fundament for gangstier/hageganger. Oppå en rundoval avslutning i nord har det trolig stått et lysthus. Ingen med tilknytning til gården, som vi snakket med underveis, hadde kjennskap til anlegget. Det antas at dette hageanlegget må være eldre enn fra slutten av 1800-tallet.

Umiddelbart øst for dette hageanlegget ble det også avdekket en presist sirkulær grøft, A1760, med kullholdige fyllmasser. Ytre diameter var 7,5–8,0 m. Grøfta var jevnt om lag 0,7–0,8 m bred, skarpt avgrenset og kullholdig med til dels store kullbiter. I den nordre delen var grøfta imidlertid forstyrret av én eller flere større nedgravinger med uskarp avgrensning. I profil var grøfta jevnt buet og stort sett om lag 15 cm dyp. På bakgrunn av funn av en torshammer av jern, perler og keramikk i pløyelaget over og omkring denne grøfta, relativt høy tetthet av brente beinfragmenter på overflaten etter flateavdekking og beliggenheten på et platå med godt utsyn er den sirkulære grøfta tolket som en sannsynlig fotgrøft etter en utpløyd gravhaug fra jernalderen. Det ble her håndgravd noen ruter i 10 cm tykkelse sentralt innenfor den sirkulære grøfta. Det ble samlet inn både keramikkskår og ytterligere brente beinfragmenter. Noen sentral grav innenfor grøfta ble imidlertid ikke identifisert, og en analyse av de brente beinfragmentene viste at det heller ikke fins bein av menneske blant dem. Blant kullbitene i grøftas fyllmasser ble dessuten én bit bestemt som gran. Innvandringen av gran i denne delen av Telemark ser ikke ut til å være eldre enn vikingtid (Høeg 1982; se imidlertid blant annet Öberg og Kullman 2010). Dette kan tale imot tolkningen av den kullholdige, sirkulære grøfta som en fotgrøft etter en overpløyd gravhaug fra eldre jernalder, men det er likevel mulig at den kan være bygd i vikingtid.

Det kan legges til at området hvor de fleste strukturene var konsentrert, bar sterkt preg av seinere tiders jordbruksaktivitet. Følgelig var de fleste

strukturene kraftig forstyrret. Det er all grunn til å anta at de fleste nedgravningene her opprinnelig har vært dypere enn de dokumenterte dybdene. I tillegg er det sannsynlig at enkelte grunne nedgravinger er blitt bortpløyd i sin helhet, eksempelvis grunne stolpehull og spor etter yttervegger på langhusene som har stått på stedet i ulike tider.

NATURVITENSKAPELIGE PRØVER OG ANALYSER

Kullprøver

Ved innsamling av prøver for naturvitenskapelige analyser av innholdet i ulike nedgravinger ble det prioritert å få naturvitenskapelige data fra flere ulike og antatt forhistoriske strukturer. Det ble derfor samlet inn prøvemateriale fra både ildsteder, kokegroper, groper med ukjent funksjon, stolpehull og dyrkningslag. Vedartsbestemmelsen av trekullprøvene gir miljødata om trevirke som må være sanket inn i lokalitetens nærområde, og en bredde i dokumenterte, undersøkte og C14-daterte strukturer gir en bedre forståelse av lokalitetens ulike bruksfaser.

Som tabellen nedenfor viser, ble det påvist trekull av gran i fyllmassene i de antatte kokegropene A412, A2835 og A2851 og den antatte fotgrøfta A1760. Kokegroper i tilknytning til gårdsbosettinger i Norge dateres oftest til eldre jernalder (Gustafson et al. 2005; se imidlertid Reitan 2011:169–174). På bakgrunn av innholdet av trekull av gran i disse fire strukturene er det imidlertid sannsynlig at de ikke er fra forhistorisk tid. Funksjonstolkningen av dem kan dermed være feil (se over). Enkelte av dem hadde også til dels store, velbevarte kullbiter i fyllmassene, noe som i seg selv kan være et tegn på lav alder. Det kan likevel ikke fullstendig utelukkes at trekull av gran kan ha blitt blandet inn i fyllmassene i dem på seinere tidspunkt. Det ble identifisert trekull også av andre treslag i fyllmassene i alle disse fire.

Med unntak av et innslag av gran i et fåtall av trekullprøvene er det ikke mulig å påvise noen vesensforskjellig sammensetning av trekull fra de ulike radiologisk daterte kontekstene (fig. 11.16, 11.17 og 11.18). Etter prøvene å dømme kan vegetasjonen omkring lokaliteten se ut til å ha vært dominert av særlig furu- og bjørkeskog til de ulike tidene, men også med tydelige innslag av løvtrær som eik, hassel, rogn, selje, vier/osp, hegg og ask samt noe alm. Pollenanalyser av jordprøver fra den nordre delen av lokaliteten røper i tillegg et betydelig innslag av lind i nærområdet, i alle fall i

A-nr.	Definisjon	Form	Flatemål	Dybde	Datert?
350	Kokegrop	Oval/rektangulær	140 x 120 cm	20 cm	Ja
365	Kokegrop	Oval	90 x 70 cm	15 cm	
377	Kokegrop?	Oval	90 x 50 cm	10 cm	
437	Kokegrop	Rektangulær	160 x 135 cm	27 cm	Ja
545	Kokegrop	Rund	Ø80–85 cm	10 cm	
1017	Ildsted	Oval	60 x 40 cm	8 cm	
1033	Ildsted	Oval/uregelmessig	40 x 30 cm	-	
1043	Kokegrop/ildsted	Oval	55 x 40 cm	10 cm	Ja
1054	Kokegrop	Oval/rektangulær	140 x 120 cm	18 cm	
1359	Stolpehull?	Oval	50 x 40 cm	25 cm	
1438	Stolpehull? (Flere?)	Rundoval	?	30 cm	
1500	Kokegrop	Oval	140 x 100 cm	25 cm	
1519	Stolpehull	Rund	Ø55 cm	33 cm	
1574	Kokegrop?	Oval	110 x 95 cm	15 cm	
1704	Kokegrop	Rund	Ø100 cm	16 cm	
1760	Fotgrøft	Rund	Ø 7,5–8 m, 70–80 cm bred	15 cm	
2082	Kokegrop	Rundoval	120 x 110 cm	12 cm	
2098	Ildsted?	Oval	50 x 40 cm	-	
2110	Kokegrop	Oval	80 x 60 cm	20 cm	
2835	Stolpehull? (Flere?)	Rundoval	Ø100 cm	38 cm	
2851	Kokegrop?	Rund	Ø85 cm	20 cm	
2865	Ildsted?	Rund	Ø40 cm	8 cm	
2951	Stolpehull?	Rundoval	90 x 70 cm	43 cm	
2968	Stolpehull	Rundoval	Ø75–80 cm	48 cm	
2889	Stolpehull	Rundoval	Ø75–80 cm	42 cm	Ja
2901	Stolpehull?	Rund	Ø 60 cm	28 cm	
2912	Stolpehull?	Rund	Ø 60 cm	28 cm	
2968	Stolpehull	Rundoval	Ø75–80 cm	48 cm	
3264	Kokegrop	Rund	Ø90 cm	15 cm	
3278	Kokegrop/ildsted?	Oval	65 x 45 cm	10 cm	
3317	Stolpehull	Rundoval	Ø80–90 cm	52 cm	

A-nr.	Definisjon	Form	Flatemål	Dybde	Datert?
3336	Kokegrop	Rund	Ø80 cm	18 cm	
3351	Grop, udefinert	Oval?	95 x 50 cm	25 cm	Ja
3370	Grop, udefinert?	Oval	140 x 100 cm	47 cm	
3410	Grop, udefinert	Oval? (Uregelmessig)	130 x 180 cm?	18 cm	
3443	Stolpehull	Rundoval	Ø70–80 cm	52 cm	
3456	Stolpehull	Rund	Ø70 cm	50 cm	
3483	Stolpehull	Rund	Ø85 cm	62 cm	
3471	Grop, udefinert	Rund	Ø55 cm	23 cm	
3499	Stolpehull?	Rund	Ø35 cm	22 cm	
4024	Kokegrop?	Uviss (kun i profil)	Ø70 cm	18 cm	
4025	Ildsted?	Rund? (Kun i profil)	Ø25 cm	12 cm	
4026	Kokegrop?	Uviss (kun i profil)	Ø75 cm	25 cm	Ja
4148	Grop, udefinert	Oval	190 x 140 cm	20 cm	
4178	Stolpehull	Rund	Ø70 cm	45 cm	
4193	Stolpehull	Rund	Ø 60 cm	45 cm	
4210	Stolpehull	Rund	Ø70 cm	55 cm	Ja
4253	Stolpehull	Rund	Ø85 cm	52 cm	
4267	Stolpehull?	Rund	Ø80 cm	35 cm	
4281	Stolpehull	Rund?	Ø55 cm?	53 cm	
4338	Stolpehull	Rundoval	Ø70–80 cm	35 cm	
4354	Stolpehull	Rund	Ø60 cm	48 cm	
4445	Stolpehull	Rund	Ø40 cm	28 cm	Ja
4455	Stolpehull	Rund	Ø50 cm	50 cm	
4468	Stolpehull	Rund	Ø55 cm	-	Ja
4480	Kokegrop?	Oval/uregelmessig	140 x 90 cm	15 cm	
4497	Kokegrop?	Rundoval	Ø85 cm	20 cm	
4562	Stolpehull	Rund	Ø65 cm	27 cm	
4575	Stolpehull	Rund	Ø65 cm	40 cm	
4588	Stolpehull	Rund	Ø60 cm	40 cm	
4641	Stolpehull?	Rund	Ø60 cm	43 cm	
4833	Kokegrop/ildsted?	Oval	70 x 60 cm	20 cm	
5617	Kokegrop?	Oval/rektangulær	-	-	

Fig. 11.11. Liste over nedgravinger, totalt 63 stykker, definert som forhistoriske på Vallermyrene 2.

Fig. 11.11. List of identified features interpreted as prehistoric. Feature A1760 is interpreted as a foot-ditch after an overploughed Viking Age grave mound.

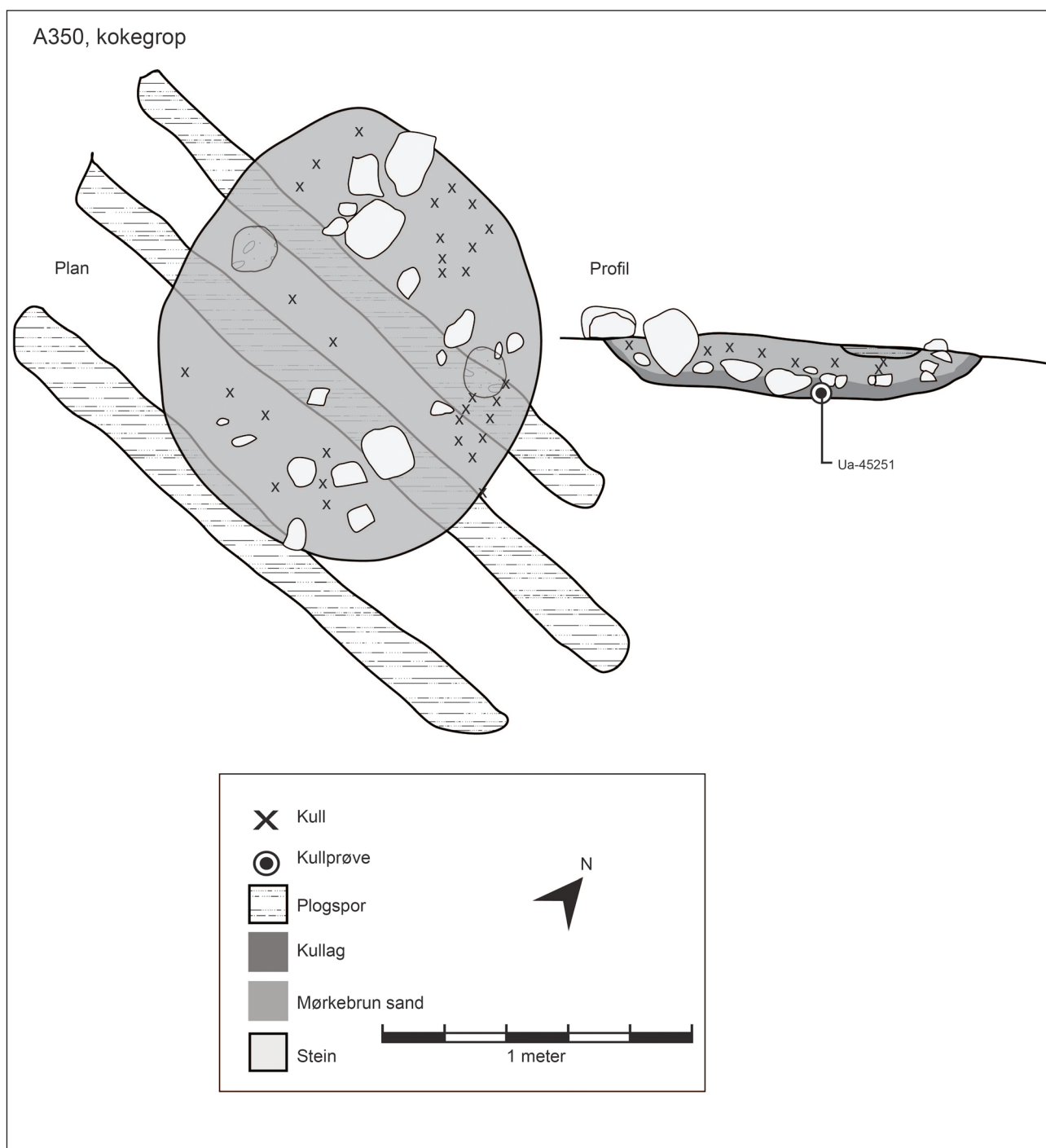

Fig. 11.12. Tegning av kokegrop A350.

Fig. 11.12. Cooking pit A350.

førromersk jernalder (se nedenfor; jf. Macphail et al. 2013:5). Av de til sammen 21 vedartsbestemte trekullprøvene er det identifisert 2 eller flere treslag i 15. Videre inneholdt to analyserte prøver utelukkende kull av furu, tre prøver inneholdt kun bjørk, mens én prøve inneholdt kun hassel. Vedartsanalysen røper at ulike treslag er benyttet som ved i både ildsteder og kokegrop. Tilstedeværelsen av flere

treslag i fyllmassene i stolpehull reflekterer derimot ikke hva slags treslag som er benyttet til de takbærende stolpene, men trolig innblanding av kull fra eldre boplasslag, kokegrop og lignende i området. Det antas at furu, eventuelt eik, er den tresorten som primært er valgt ut som bygningstømmer til takbærende stolper.

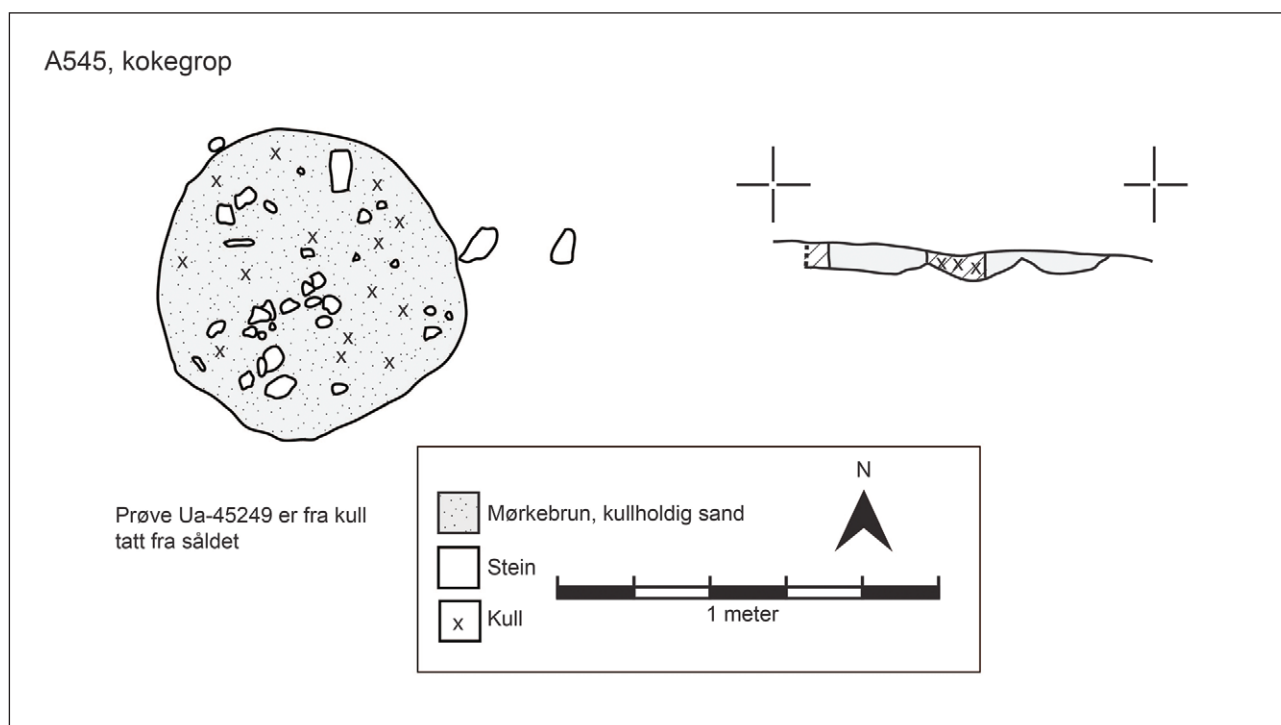

Fig. 11.13. Tegning av kokegrop A545.

Fig. 11.13. Cooking pit A545.

Osteologisk analyse

Beinfragmenter utgjør over halvparten av alle funn fra Vallermyrene 2. Av totalt 792 innsamlede fragmenter av brente bein er 606 fragmenter analysert av osteolog Leif Jonsson (2013b) ved Göteborgs naturhistoriske museum. Over to tredjedeler av alle beinfragmentene stammer fra fyllmassene i én stor, dyp grop, A3952. Bare et fåtall av fragmentene fra lokaliteten lot seg sikkert bestemme til art. Blant disse fins særlig fragmenter av svin, men enkelte også av sau/geit samt fugl, trolig høns. De øvrige beinfragmentene kan ikke bestemmes nærmere enn til mellomstore eller store pattedyr. Det er sannsynlig at en vesentlig del av disse også er fra de samme pattedyrartene som de sikkert artsbestemte, men blant fragmentene fra «stort, ubestemt pattedyr» er det sannsynligvis også beinbiter av storfe. Både rørbein, ribbein, kjevefragmenter, tenner og leddbein er til stede. Beinmaterialet er trolig slakteavfall. På bakgrunn av dette kan A3952 tolkes som en avfallsgrop. En hel del funn av moderne karakter i samme grop gjør at A3952 etter alt å dømme er fra nyere tid. Det ble for øvrig ikke identifisert menneskebein blant fragmentene.

De innsamlede beinfragmentenes relasjon til den forhistoriske bosettingen på stedet er høyst usikre. Derfor ble ingen beinfragmenter prioritert for C14-datering.

Analyser av jordprøver fra fossile jordbruksspor

På lokalitetens nordlige halvdel ble det observert en tydelig stratigrafi i jordprofilene gjennom det inntil 1 m tykke matjordlaget. I bunnen ned mot den lyse, sandholdige naturbakken fantes et inntil 15–18 cm tykt, mørkt lag med tydelig organisk innhold, deriblant en hel del trekull. Over dette fulgte så lagvise horisonter av sand og grus/stein og andre, mørke lag med varierende organisk innhold over hverandre. Tre mørke lag ble identifisert, alle betydelig mørkere og med mer organisk, kullholdig preg enn det moderne, jevnt mellombrune pløyelaget i toppen under torva. Det ble også gjort funn av oldsaker i sikker relasjon til disse mørke lagene. De mørke lagene ble tolket som overlagrede, fossile åkerlag og fantes på nivåer som må ha vært utenfor pløyingsrekkevidden til moderne jordbruksredskaper. På bakgrunn av dette ble de fossile åkerlagene vurdert å ha potensielt høy alder. I så fall kunne stratigrafien tenkes å gi informasjon om bosettingen og gårdsutviklingen på stedet. De mellomliggende lagene av sand og grus ble tolket som utrasings-/erosjonslag, *kolluvier*, sannsynligvis vanntransporterte masser fra høyere nivåer i terrenget. Denne tolkningen støttes av analysene av jordprøvene fra området (se nedenfor). Det dypestliggende, mest kullholdige og eldste laget

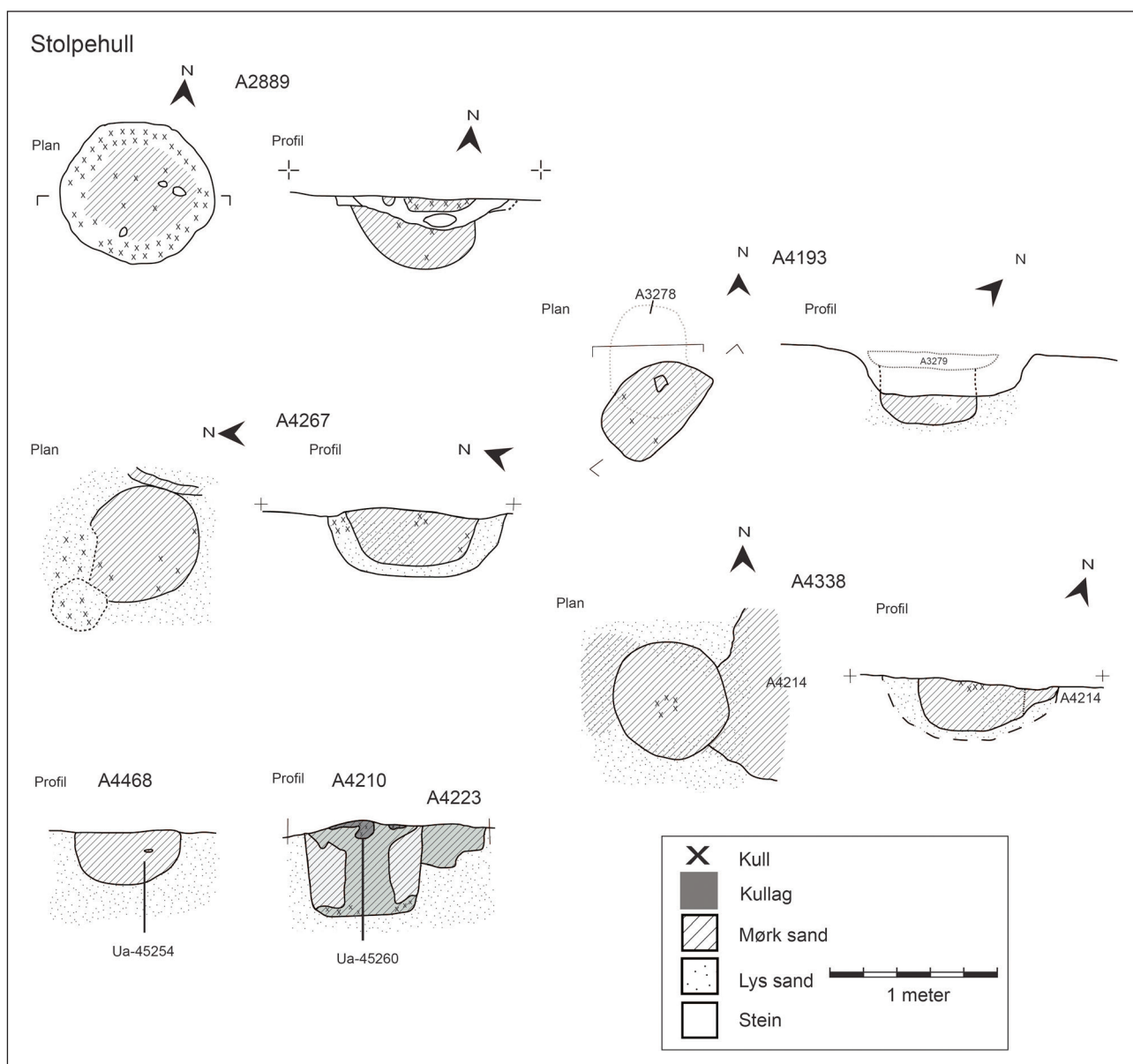

Fig. 11.14. Flere av stolpehullene på Vallermýrene 2.

Fig. 11.14. Postholes, Vallermýrene 2.

ble prioritert i fortsettelsen av undersøkelsen og ble dokumentert gjennom både prøverutegraving og rensking av profiler langs feltkanten samt ved flateavdekking. Laget ser ut til å ha vært minst 3000 m² stort. Laget ble imidlertid ikke avdekket i hele sitt omfang, da det fortsatte utenfor feltkanten både i vest og i nord (fig. 11.15). Tre kullprøver samlet inn fra ulike steder i dette laget i bunnen er blitt radiologisk datert. Alle tre dateringene har gitt om lag sammenfallende resultater til førromersk jernalder (se fig. 11.17 og 11.18 nedenfor).

Richard I. Macphail ved Institute of Archaeology ved University College London var på befaring i felt for å diskutere problemstillinger knyttet

til de observerte lagene. En prøveinnsamlingsstrategi ble drøftet for å kunne tolke sammensetningen i lagene og for å belyse de ulike prosessene som har dannet dem. Det ble deretter samlet inn jordprøver for ulike analyser av stratigrafien i jordlagene på denne delen av lokaliteten. Analysene er utført av Macphail, med bidrag fra G.M. Cruise og fra Johan Linderholm og Fredrik Olsson ved Miljöarkeologiska laboratoriet ved Umeå universitet (Macphail et al. 2013). Prøver fra tre ulike snitt gjennom jordlagene ble analysert. Den sammensatte analysen omfatter jordmikromorfologi, jordkjemi og jordmagnetisk følsomhet (*magnetic susceptibility*), makrofossiler og pollen.

Fig. 11.15. Kart som viser dyrkningslaget på Vallermyrene 2 og prøvene som ble tatt ut fra det.

Fig. 11.15. Distribution of the agricultural soil layer (beige) at Vallermyrene 2. Red triangles show the places where the micro-morphological samples were taken.

På bakgrunn av den samlede analysen tolkes det nederste, kullholdige laget som et resultat av en kombinasjon av åkerbruk og beiting. Det organiske innholdet antas å være til dels forkullede rester av boplassavfall, deriblant keramikkskår, og husdyrgjødsel, eventuelt husdyrmøkk, på beitemarka. Dette kan i sin tur settes i forbindelse med en mulig fjøsbygning i umiddelbar nærhet, og trolig med vinterføring av husdyr med løv og kvist av særlig lind og hassel, noe det var rikelig av i prøvene. Noe sikkert fjøs ble for øvrig ikke identifisert ved utgravningen på Vallermyrene 2.

Det kan imidlertid ikke utelukkes at det er spor etter en slik økonomibygning, eventuelt et flerfunksjonelt langhus med fjøsdel, som ble dokumentert på den østre delen av plataet sør for området med det fossile åkerlaget (se nedenfor).

Hvis det organiske innholdet i de dype jordlagene på stedet er rester etter gjødsling, er det sannsynligvis blitt spredt på marka for å øke avkastningen ved dyrkning i den relativt sure sandjorda på stedet. Det ble funnet svært få makrofossiler i prøvene, og ingen av korn. Derimot ble det funnet frø av melde (*Chenopodium*), gress (*Poa*) og vekster i tvetanslekten (*Lamium*). Disse funnene tyder på et åpent, kulturelt påvirket miljø med eng og beite. Analyse av pollensammensetningen i prøvene røper at det også er blitt dyrket bygg (*Hordeum*) og hamp/humle (*Cannabis/Humulus*). Mengdene av disse vekstene er imidlertid beskjedne. I analyserapporten foreslås det derfor at disse artene ikke nødvendigvis er blitt dyrket på stedet, men kanskje er brakt til stedet av husdyr eller som gjødsel. For enkelhets skyld er de fossile, kullholdige lagene i fortsettelsen likevel kalt åkerlag. Selv om dataene ikke er entydige, foreslås det i analyserapporten at kultursporene i lagene representerer to ulike faser med noe ulike driftsformer: Den eldste kan primært ha omfattet beiting med skogrydding og gjødsling av beitemarkene. Denne fasen er via flere C14-dateringer tidfestet til førromersk jernalder, ca. 400 f.Kr.–Kr.f. En noe seinere fase kan ha vært en mer effektiv form for jordbruk med mer omfattende gjødsling. Lagene fra denne fasen er imidlertid desimert av erosjon og tillater ingen sikker konklusjon. Denne hypotetiske fasen er heller ikke tidfestet ved radiologiske dateringer fra disse nivåene. I lys av øvrige funn og dateringer fra lokaliteten kan det likevel antas at denne andre fasen kan anslås til romertid/folkevandrings-tid. Akkumulasjonen av jordmasser med sterkt organisk preg av denne typen minner tydelig om en driftsform som ofte kalles *plaggen*, og er typisk for sandjordsmiljøer i eksempelvis jernalderens Belgia

og Nederland (Westeringh 1988). I det siste er spor etter lignende jordbrukspraksis i eldre jernalder også påvist i Øst-Norge (se nedenfor).

DATERING OG BRUKSFASER

Datering på bakgrunn av strandlinje og typologi

Det undersøkte området på Vallermyrene 2 ligger 25–31 m over dagens havnivå. Det øverste nivået på lokaliteten ble tørt land om lag 4100 f.Kr. / ca. 5300 BP (Sørensen et al., kap. 2.2, bind 1, denne serie). Dette betyr at strandbundne aktiviteter på Vallermyrene 2 tidligst kan ha funnet sted omkring overgangen seinmesolitikum–tidligneoolitikum.

Blant de til sammen 359 littiske funnene fra Vallermyrene 2 er 19 sekundært bearbeidet. Til de sekundært bearbeidede littiske funnene regnes også slipeplater og to slipesteiner/brynesteiner. De to sistnevnte skal sannsynligvis ikke regnes som funn fra steinbrukende tid. De littiske funnene er få og domineres av udiagnostiske avslag, fragmenter og splinter. Likevel fins det enkelte typologisk daterbare artefakter blant de innsamlede funnene.

Seks flintstykker er klassifisert som mikroflekker. Fire av disse kan karakteriseres som regelmessige og som resultater av mikroflekketeknologi. De to siste er trolig avfallsmateriale som tilfeldigvis har morfologiske fellestrekk med mikroflekker, men er betraktelig tykkere og mindre regelmessige enn de andre. I tillegg ble det funnet to sikre mikroflekkkjerner. Den ene er et side-/plattformfragment, mens den andre er hel. Denne kjernen er tilnærmet konisk i formen, men det er ikke slått mikroflekker fra plattformen hele veien rundt. Muligens har denne kjernen vært en håndtakskjerne på et tidligere stadium. Kjernen er trolig blitt forkastet etter at den var oppbrukt, og et forsøk på plattformpreparering har mislyktes. Denne mikroflekkkjernen er dessuten avrundet i kantene, kanskje et resultat av vannrulling eller mekanisk slitasje etter langvarig jordbruk på lokaliteten. Mikroflekker og sikre mikroflekkkjerner er ledeartefakter for seinmesolittisk tid. Særlig gjelder dette nøstvetfasen, men mikroflekkeproduksjonen vedvarer gjennom den påfølgende kjeøyfasen, før denne teknologien fases ut ved overgangen til tidligneoolitikum (Glørstad 1998b, 2004a). En mikroflekkeproduksjon basert på håndtakskjerner regnes som typisk for nøstvettiden, men denne kjernetypen blir mindre vanlig i kjeøyfasen. Mikroflekkene og de to sikre mikroflekkkjernene tyder på et lite innslag også i seinmesolitikum på Vallermyrene 2. Det kan ikke utelukkes at enkelte flekker og tverrpiler fra lokaliteten skal relateres til

Kontekst	Definisjon	Vekt	Antall bestemte biter / vedarter	Datert?
A350	Kokegrop	4,4 g	10 biter: 2 selje, vier/osp, 8 hegg	Ja
A412	Kokegrop?	21,3 g	4 biter: 2 furu, 2 gran	-
A437	Kokegrop	36,1 g	10 biter: alle bjørk	Ja
A545	Kokegrop	4,7 g	10 biter: alle bjørk	Ja
A1017	Ildsted	0,3 g	4 biter: 3 hassel, 1 hegg	Ja
A1043	Kokegrop/ildsted	0,9 g	10 biter: 8 bjørk, 2 ask	Ja
A1054	Kokegrop	11,8 g	-	-
A1519	Stolpehull	0,3 g	11 biter: 3 bjørk, 1 hasselnøtt, 2 ask, 5 furu	-
A1760	Fotgrøft	24,8 g	5 biter: 2 bjørk, 1 gran, 2 furu	-
A2763	Grop, udefinert	1,2 g	7 biter: 3 bjørk, 1 eik, 1 rogn, 2 furu	-
A2835	Kokegrop?	17,5 g	8 biter: 7 bjørk, 1 gran	-
A2851	Kokegrop?	7,2 g	3 biter: 1 selje, vier/osp, 1 gran, 1 eik	-
A2865	Ildsted?	-	-	-
A2889	Stolpehull	0,1 g	10 biter: 6 bjørk, 2 hassel, 2 furu	Ja
A3336	Kokegrop	16,7 g	-	-
A3351	Grop, udefinert	0,8 g	7 biter: 1 bjørk, 2 hassel, 1 rogn, 3 furu	Ja
A3456	Stolpehull	-	-	-
A4024	Kokegrop?	3,5 g	30 biter: alle furu	-
A4026	Kokegrop?	1,7 g	10 biter: alle bjørk	Ja
A4210	Stolpehull	0,4 g	6 biter: 5 bjørk, 1 ask	Ja
A4267	Stolpehull	0,1 g	-	-
A4455	Stolpehull?	0,2 g	10 biter: 7 selje, vier/osp, 1 ask, 2 eik	Ja
A4468	Stolpehull	0,3 g	16 biter: alle furu	Ja
A5617	Kokegrop?	6,0 g	-	-
«Profil, hestebeite»	Dyrkningslag	0,8 g	10 biter: 8 bjørk, 2 ask	Ja
«Profil, nordre sjakt»	Dyrkningslag	7,2 g	-	-
«Profil, søndre sjakt»	Dyrkningslag	11,0 g	10 biter: 4 bjørk, 2 hassel, 2 alm, 2 rogn	Ja
611x/554y, bunn	Dyrkningslag	-	5 biter: alle hassel	Ja

Fig. 11.16. Trekullprøver fra ulike strukturer på Vallermyrene 2. Vedartsbestemmelsene er utført av Helge I. Høeg.
 Fig. 11.16. Charcoal samples from various features at Vallermyrene 2.

den samme fasen (se nedenfor). De lokale landhevingsforholdene åpner for aktiviteter på stedet like ved strandkanten helt i siste del av kjeøyfasen, like før 4000 f.Kr. Mikroflekkekjernen med de avrundede kantene ble imidlertid funnet i et sand- og grusholdig lag mellom to fossile åkerlag på lokalitetens nordre del. Sandlaget er trolig dannet ved *kolluvium*, altså sandmasser som antas å være vanntransportert fra et opprinnelig høyere nivå i terrenget. Akkurat denne mikroflekkekjernen kan derfor opprinnelig stamme fra en eldre boplass som har ligget høyere oppe i det skrånende terrenget, vest for det undersøkte området på Vallermyrene 2. Én bipolar kjerne

kan også stamme fra et seinmesolittisk opphold på stedet, men kan også være tidligneneolittisk.

Videre ble det funnet to fragmenter av flint med slipespor. Disse stammer med største sannsynlighet fra to ulike, slipte flintøkser fra neolittisk tid. De slipte flatene er små, og det er derfor ikke mulig å si hva slags typer økser fragmentene stammer fra. Det kan imidlertid legges til at sliping er svært grundig, nærmest polert. Grundig sliping er et trekk som særlig kjennetegner tidligneneolittiske, tynnakkede flintøkser (Nielsen 1978b). I tillegg kan et uslipt, relativt stort avslag muligens være slått fra en uslipt flintøks, kanskje som et ledd i oppskjerpingen av

samme øks som det ene av de to slipte fragmentene. De to er av samme flinttype, en flinttype som trolig er representert bare ved disse to funnene. Ett slipt fragment av bergart er også tolket som et øksefragment, kanskje av en firesidig, neolittisk type. Disse økse relaterte flint- og bergartsfunnene kan ses i sammenheng med funn av en stor slipeplate og flere fragmenter av slike av sandstein.

Av fire pilspisser fra lokaliteten er to A-spisser, begge laget av kraftige flekker. De to siste pilspissene er en tverrpil og en flateretusjert spiss med innbuet basis og agnorer. I tillegg kommer ytterligere en mulig tverrspiss. Tangepiler av A-type introduseres i Øst-Norge i siste halvdel av kjeøyfasen i slutten av seinmesolitikum, men er i bruk også gjennom hele tidligneolittisk og mellomneolittisk tid. Også tverrpiler er i bruk fra slutten av seinmesolitikum og kanskje opp mot slutten av tidligneolitikum. Mange A-piler fra den eldste fasen hvor slike spisser er i bruk, ser ut til å være laget av spinkle flekker eller smale, flekkelignende avslag. A-piler fra neolittiske kontekster ser derimot ut til å være kraftigere og laget av mer regelmessige flekker. A-pilene fra Vallermyrene 2 er fragmentert, men tydelig laget av kraftige, regelmessige flekker. Slike flekker relateres gjerne til en velutviklet flekketeknologi. Flekkematerialet er samlet sett dessuten for fåtallig og fragmentert til å gi grunnlag for sikre slutninger om den anvendte reduksjonsteknologien, men en sylindrisk teknikk kan ikke utelukkes. Det ble ikke funnet noen sylindriske kjerner på lokaliteten, og det er usikkert når den sylindriske teknikken tas i bruk på Østlandet. Etter de hittil utgravde og godt daterte boplassene rundt Oslofjorden å dømme ser sylindriske kjerner ikke ut til å være til stede på boplassene i neolitikums eldste del (Glørstad 2004a:38, 57; Solheim 2012:111–115; Østmo 1988:130). Regelmessigheten ved deler av flekkematerialet fra Vallermyrene 2 kan muligens, sammen med øksefragmenter og tre av pilspissene, peke mot en typologisk datering til tidligneolitikum, og kanskje helst til en noe seinere del enn den aller eldste delen av fasen. To små skår av keramikk med parallelle, smale striper kan kanskje også relateres til denne fasen på Vallermyrene 2. Det er imidlertid ikke mulig å si om stripene er vertikale eller horisontale. Dersom de er vertikale, kan de to tenkes å stamme fra skulderen eller buken på et traktbeger. Traktbegerkeramikk med parallell, vertikal avstripping på buken ser ikke ut til å forekomme i tidligneolitikums eldste del, men dateres normalt til den midtre eller siste delen av tidligneolitikum i Danmark og Sør-Sverige (Becker 1947; Koch 1998; Lagergren-Olsson

2003). Norske funn tyder på at det samme gjelder for steinalderkeramikk med slik dekor på Østlandet, med dateringer til ca. 3700–3600 f.Kr. eller seinere (Hinsch 1955:93; Mikkelsen 1984:106–111; Østmo og Skogstrand 2006; Østmo 1988:154–155; jf. kap. 8, dette bind). Parallele striper er imidlertid et nokså vanlig dekorelement på keramikk fra flere perioder gjennom forhistorien. Det ble heller ikke funnet skår av keramikk med inntrykk av tosnodd tråd eller snorstempel på Vallermyrene 2, som kunne gi støtte til tolkningen av skårene som neolittiske. Den typologiske bestemmelsen av de to skårene som traktbegerkeramikk er derfor høyst usikker, men kan ikke utelukkes. Typologisk kan altså deler av funnene fra Vallermyrene 2 plasseres i tidligneolitikum, kanskje helst den midtre eller siste delen av fasen. En strandbundet lokalitet i denne fasen passer godt med strandlinjekurven for området.

De øvrige funnene fra lokaliteten er av yngre typer og kan ikke ses som spor etter strandbundne aktiviteter. Ovenfor er tre av de fire pilspissene typologisk datert. Den fjerde og siste sikre pilspissen er av en annen type, nemlig flateretusjert med god teknikk og med agnorer (skaftfliker) og innbuet basis – også kalt hjerteformet. Spissen har største bredde nær basis. Slike flateretusjerte pilspisser er av Axel Mjærum (Mjærum 2012b; Nærøy 2005; Vandkilde 2001, 2007; Østmo 2005) kalt type B. Denne typen skilles fra flateretusjerte piler av type A ved at A-typen har både tange og agnorer, og fra spisser av type C ved at sistnevnte er dråpeformet med innbuede agnorer og største bredde omkring midten av spissen. Flateretusjeringsteknologien oppstår omkring overgangen mellomneolitikum B–seinneolitikum. Flekkepiler med tange av typene B, C og D er da holdt utenfor (Ebbesen 2006:44–47; Østmo 2008:156–157). De hjerteformede, flateretusjerte pilspissene introduseres tidlig i seinneolitikum. Undersøkte og daterte boplasser ser ut til å gi belegg for en bruk i alle fall fram til omkring midten av eldre bronsealder, ca. 1400–1300 f.Kr., men det er usikkert når denne spisstypen går ut av bruk. Det kan også være at spisstypen er i bruk gjennom hele eldre bronsealder, helt fram til ca. 1000 f.Kr. (Mjærum 2012b). Det ble ikke funnet andre artefakter på Vallermyrene 2, som sikkert kan plasseres i perioden seinneolitikum / eldre bronsealder. Heller ikke ved katalogisering av avfallsflinten fra lokaliteten er det observert sikkert flateretusjeringsavfall, for eksempel brede, såkalt vingeformede avslag eller mange splinter med slagbule. Det kreves nærmere teknologiske analyser av avfallsflinten for å fastslå hvorvidt noe av denne kan være rester etter

flateretusjeringsteknologi. I lys av blant annet resultatene fra C14-dateringer fra lokaliteten representerer likevel pilspissen noe mer enn en bortskutt pil fra seinneolitikum / eldre bronsealder.

Ved siden av bruk av stedet i seinnesolitikum, tidligneolitikum og seinneolitikum / eldre bronsealder fins også funn som kan dateres til ulike deler av jernalderen. Fire perler er blant disse. Tre av dem er av glass, den siste er av et ubestemt materiale. Alle fire ble funnet ved sålding av masser fra pløyelaget innenfor et lite område sentralt på plataet. Det er nærliggende å se de fire perlene i sammenheng, og i alle fall de tre glassperlene kan være fra samme kjede. Den siste er atypisk, med et lite hull helt ute mot kanten, og kan muligens helst tolkes som et anheng. Det har ikke lyktes å finne noen direkte parallell til denne. To av glassperlene er tønneformede og gjennomskinnelige og av ravgul farge. Den siste er koboltblå og mangefasettert, men på grunn av slitasjen er det usikkert om den er varmformet eller slipt. Alle de tre ser ut til å være laget på stang. Noen grundig gjennomgang av perler fra norske jernalderkontekster foreligger så langt ikke, men et typologisk-kronologisk studium av glassperler i danske gravfunn er utført av Inge E. Olldag (1994). Ifølge hennes gjennomgang blir koboltblå perler og gjennomskinnelige eller klare perler med gul til oransje farge vanlige først i yngre romertid / folkevandringstid. De tre glassperlene har visse likhetstrekk med enkelte av Olldags perler av undertypene 1303/1304 (de to tønneformede) og 1104/1105 (den manglekantede), som ofte er koboltblå. Imidlertid er den blå perlen fra Vallermyrene 2 betydelig buttere i formen enn Olldags typer. Selv om en typologisk datering av glassperlene fra Vallermyrene 2 til yngre romertid / folkevandringstid er mulig, kan de også være fra yngre jernalder. I yngre jernalder øker både produksjonen og variasjonen blant perlene, samtidig som handelen med dem blir mer omfattende (Callmer 1977).

Trolig skal perlene ses i sammenheng med torshammeren av jern fra samme del av Vallermyrene 2, og tolkes som del av gravgodset i samme grav. Fotgrøfta A1760 antas å være rester etter grava. Dersom dette stemmer, peker det mot en datering av perlene til vikingtid. Torshammere forekommer i to hovedformer: flere hammere sammen på en ring (torshammerring) og enkeltvis hammere brukt som hengesmykke. Funnet fra Vallermyrene 2 er troligst av sistnevnte form. Torshammere er ingen vanlig forekommende gjenstandstype. I en gjennomgang har Sæbjørg Walaker Nordeide (2011:235–248) kommet fram til bare et titalls funn av torshammere

og torshammerringe fra hele landet. Med unntak av ett funn fra bebyggelsesområdet på handelsstedet Kaupang i Vestfold ser torshammere ut til å forekomme i både manns- og kvinnegraver samt i depotkontekster. Torshammere er vanligst i sølv. Disse har ofte dekor i form av punktsirkler. Et fåtall enkle torshammere av jern er også kjent, og disse ser i hovedsak ut til å være udekorert slik som funnet fra Vallermyrene 2. Ifølge Nordeide kan bruken av torshammere tidligst dateres til omkring 850 e.Kr., men de fleste ser ut til å kunne dateres til 900-tallet (jf. Blindheim et al. 1981:137–138).

Det ble også samlet inn over 250 skår keramikk på Vallermyrene 2. De aller fleste av disse skårene var konsentrert til den østre delen av plataet på lokaliteten og i samme område som et antall stolpehull etter flere bygninger med jordgravde stolper. Generelt kan keramikken sies å ha en brenningsgrad, gods og magring som er karakteristisk for forhistorisk keramikk. De aller fleste skårene har liten godstykkelse, og det er ikke åpenbare likhetstrekk med den neolittiske keramikken fra eksempelvis Langangen Vestgård 6 og Gunnarsrød 5 (kap. 8 og 9, dette bind). De to skårene med linjedekor har, som nevnt, likhetstrekk med visse traktbegertyper, men kanskje er det vel så sannsynlig at de skal dateres til eldre jernalder, i så fall helst yngre romertid / folkevandringstid. I oversiktsverket om norsk jernalderkeramikk daterer Johs. Bøe (1931) også keramikk med negldekor i all hovedsak til om lag samme periode, ca. 300–600 e.Kr. Ett skår med glatt, svart overflate er dekorert med små, firkantede stempler med kryss. Slike andreakorsstempler er typiske for keramikk fra folkevandringstid, ca. 450 e.Kr., men forekommer normalt på spannformede kar, ofte magret med asbest eller kleber (Bøe 1931:175). Skåret fra Vallermyrene 2 har ikke asbest- eller klebermagring og er neppe heller fra et spannformet kar. Like fullt holdes folkevandringstid som den mest sannsynlige dateringen også for karet som dette skåret stammer fra. Den øvrige keramikken er udekorert og sterkt fragmentert. Mangelen på dekor og større biter gjør det problematisk å tidfeste mye av keramikken ut fra form- og stilmessige kriterier. Følgelig er det også vanskelig å relatere hovedmengden av keramikken sikkert til øvrige funn, strukturer og resultater fra C14-dateringer. Det antas likevel at de aller fleste udekorerte skårene er fra kar av eldre jernalderstyper, men de tillater ingen mer presis datering. Det kan heller ikke utelukkes at det fins skår av bronsealderkeramikk blant funnene.

To funn er oppført som brynesteiner, hvorav én er usikker. Brynesteiner brukes til å skjerpe redskaper

med skjærende egg av jern. Den sikre brynesteinen er av en lys, skifrig kvartsitt og er med største sannsynlighet brutt ut i det store brynesteinsbruddet i Eidsborg i Tokke i indre Telemark. Brynesteiner fra dette bruddet er blitt fraktet ned Telemarksvassdraget. Eidsborgbryner er tallrike i Grenland, men er også blitt spredt ved handel langt utenfor denne regionen, også utenlands. Det er noe usikkert når de første brynesteinsemnene ble brutt ut i Eidsborg, men funn av eidsborgbryner i graver peker mot tiden omkring 700 e.Kr. (Kaland 1972; Resi 1987). Eidsborgbrynet fra Vallermyrene 2 kan derfor være fra yngre jernalder. Imidlertid er det blitt brutt ut brynestein i Eidsborg helt fram til moderne tid, så gjenstanden kan derfor også ses i forbindelse med gården Tolleskogen. Det ble for øvrig ikke funnet metallgjenstander som sikkert kan ses i sammenheng med jernalderbosettingen på lokaliteten.

Oppsummeringsvis ble det altså samlet inn gjenstandsmateriale som på typologisk grunnlag kan dateres til slutten av seinmesolitikum, tidligneolitikum, seinneolitikum / eldre bronsealder og eldre jernalder samt muligens også yngre jernalder.

C14-dateringer

De 14 radiologiske dateringene fra ulike kontekster på Vallermyrene 2 viser stor kronologisk spredning, slik som den typologiske gjennomgangen av funnmaterialet gjør. Det er ingen dateringsresultater til nyere tid, noe som gir støtte til prioriteringene

underveis, og dermed kanskje også tolkningene av nedgravningene. Dateringsresultatene viser et tyngdepunkt i eldre jernalder, med nokså jevn spredning over en tusen år lang periode, mellom ca. 400 f.Kr. og 550 e.Kr. Med seks dateringer helt eller delvis innenfor førromersk jernalder er det denne underperioden som i sin tur er tydeligst representert innenfor eldre jernalder. Dette skyldes delvis de tre dateringene fra laget med organisk innhold, som er akkumulert gjennom en kombinasjon av avsviing, beiting, gjødsling og dyrkning i hellingen nord på lokaliteten. De seinere delene av eldre jernalder samt tidligneolitikum og eldre og yngre bronsealder er representert i form av bosettingsspor som kokegrop, stolpehull og ildsteder.

Av fire dateringer fra stolpehull er bare én utført på furu, de andre tre på løvtreslagene selje, vier/osp og bjørk. Det antas at de takbærende stolpene i bygningene på stedet har vært av furu. De andre artene har derfor neppe noen direkte funksjonell sammenheng med de daterte stolpehullene. Dateringer utført på furu kan gi en kunstig høy alder på den daterte strukturen (Bartholin 2006; Bayliss et al. 2011; Bowman 1990; Gulliksen 1979; jf. Reitan 2011:168–171; Rundberget 2012:206–221). Dateringer utført på andre treslag i fyllmassene i stolpehull skal anvendes med forsiktighet, men angir en *terminus post quem* for den aktuelle strukturen (Martens 2007).

Resultatene fra C14-dateringene stemmer godt overens med den typologiske dateringen av store

Kontekst	Definisjon	Datert vedart	C14-alder BP	Kalibrert alder	Periode	Lab.ref.
A1017	Ildsted	Hassel	4890 ± 32 BP	3760–3636 f.Kr.	TN	Ua-45257
A4026	Kokegrop?	Bjørk	3047 ± 32 BP	1410–1215 f.Kr.	EBA	Ua-45253
A4455	Stolpehull?	Selje, vier/osp	2821 ± 30 BP	1070–898 f.Kr.	YBA	Ua-45258
A350	Kokegrop	Selje, vier/osp	2243 ± 32 BP	391–206 f.Kr.	FRJ	Ua-45251
A2889	Stolpehull	Bjørk	2181 ± 30 BP	366–167 f.Kr.	FRJ	Ua-45256
Profil, sjakt	Dyrkningslag	Bjørk	2156 ± 30 BP	358–96 f.Kr.	FRJ	Ua-45255
611x/554y	Dyrkningslag	Hassel	2120 ± 30 BP	340–50 f.Kr.	FRJ	Beta-324757
Profil	Dyrkningslag	Bjørk	2009 ± 30 BP	91 f.Kr.–67 e.Kr.	FRJ-RT	Ua-45259
A4210	Stolpehull	Bjørk	1942 ± 30 BP	21 f.Kr.–129 e.Kr.	FRJ-RT	Ua-45260
A545	Kokegrop	Bjørk	1846 ± 31 BP	85–238 e.Kr.	RT	Ua-45249
A437	Kokegrop	Bjørk	1803 ± 31 BP	128–325 e.Kr.	RT	Ua-45248
A3351	Grop, udefinert	Bjørk, hassel, rogn	1654 ± 30 BP	260–532 e.Kr.	RT-FVT	Ua-45252
A4468	Stolpehull	Furu	1593 ± 30 BP	410–542 e.Kr.	FVT	Ua-45254
A1043	Kokegrop/ildsted	Bjørk	1560 ± 32 BP	432–544 e.Kr.	FVT	Ua-45250

Fig. 11.17. Det foreligger totalt 14 radiokarbondateringer fra Vallermyrene 2.

Fig. 11.17. Radiocarbon dates from Vallermyrene 2.

deler av funnmaterialet fra utgravingen. Den sannsynlige seinmesolittiske fasen er dog ikke til stede i C14-dateringene, og heller ikke den mulige fasen i yngre jernalder, representert ved en overpløyd vikingtidsgrav.

TOLKNING AV LOKALITETEN I LYS AV FUNN, STRUKTURER OG AKTIVITETSOMRÅDER

Vallermyrene 2 ligger i dyrket mark mellom 25 og 31 moh. Den nordre delen av lokaliteten ligger i slakt hellende, nordøstvendt terreng, mens den søndre delen ligger på et tilnærmet flatt platå. Undersøkelsen av lokaliteten ga om lag 1500 funn. Funnene omfatter littiske artefakter, en torshammer av jern, keramikk, glassperler og et stort antall brente beinfragmenter samt ulike prøver. Brente beinfragmenter utgjør en drøy halvpart av alle funnene. Omkring 400 av funnene ble samlet inn ved sålding av omrodede masser i pløyelaget, og ca. 150 ble samlet inn på overflaten etter at hele pløyelaget var fjernet med gravemaskin ned til overgangen mot den lysere, sanddominerte naturbakken. De resterende funnene, i hovedsak brente beinfragmenter samt enkelte skår keramikk, ble samlet inn ved sålding av fyllmasser i ulike nedgravinger.

Det ble også avdekket bosettingsspor i form av kokegroper, stolpehull og ildsteder. I tillegg ble dessuten et stort område med spor etter forhistorisk jordbruksaktivitet undersøkt.

Funn fra steinbrukende tid ble samlet inn fra ulike deler av lokaliteten. I den grad man kan snakke om konsentrasjoner blant de relativt få littiske funnene, var flint- og steinartefaktene fordelt på to områder: ett på lokalitetens nordre del og ett på platået på den søndre delen. Enkelte regelmessige mikroflekker og to mikroflekkekjerner er sannsynlige spor etter opphold på stedet i mesolittisk tid. Den lokale strandlinjekurven motsier ikke en slik datering, men en slik fase kan ifølge landhevingsforholdene ikke dateres lengre tilbake enn til maksimalt ca. 4100 f.Kr. Bruk av lokaliteten i denne perioden må i så fall ha funnet sted helt i strandkanten. Funn som med en viss grad av sikkerhet kan henføres til denne fasen, er imidlertid svært få, og fasen er ikke bekreftet gjennom C14-dateringer fra lokaliteten. Det kan heller ikke utelukkes at de seinmesolittiske artefaktene kan ha fulgt med vanntransporterte erosjonsmasser fra en opprinnelig høyereliggende lokalitet like vest for det undersøkte området. En slik sekundærdeponering er sannsynlig for en mikroflekkekjerne fra Vallermyrene 2.

Siden er stedet på nytt tatt i bruk i tidligneo-littikum. Typologiske trekk ved det littiske materialet,

så som tangepiler, tverrpiler, flekker og fragmenter av to ulike, slipte flintøkser og en bergartsøks, viser dette. De fleste av funnene som kan relateres til tidligneo-littikum, ble samlet inn på platået på lokalitetens sørlige halvdel. Enkelte neolittiske funn ble imidlertid også samlet inn på den nordre delen, deriblant en A-pil. Langvarig dyrkning på stedet i seinere tider har forstyrret sporene fra steinalderen betydelig. Det er usikkerheter omkring det romlige omfanget og varigheten av de neolittiske aktivitetene på Vallermyrene 2. Antallet littiske funn er riktignok lavt, men fragmenter av to eller tre neolittiske økser og flere fragmenter av slipeplater kan antyde noe mer enn bare et kort opphold i forbindelse med for eksempel en jakttur. Den typologiske dateringen til tidligneo-littikum stemmer godt overens med en strandbundet boplass på stedet i perioden. Tidligneo-littisk bruk av stedet bekreftes av en C14-datering av trekull fra et ildsted til ca. 3700 f.Kr. På dette tidspunktet har sjøen stått om lag 25 m høyere enn i dag, og lokaliteten har da ligget nær strandkanten langs en vid, flatbunnet fjord som den gang var omkring 10–15 m dyp. Det ble for øvrig ikke identifisert spor etter noen boligkonstruksjon i tilknytning til det daterte ildstedet. Keramikk som sikkert skal ses i sammenheng med disse littiske funnene, ble imidlertid ikke funnet. Hverken funn eller prøver fra undersøkelsen belyser den økonomiske motivasjonen for bruken av stedet midt i tidligneo-littikum i noen særlig grad. Riktignok kan øksefragmentene tyde på en viss rydding av skog, men både pilspisser og beliggenheten like ved strandkanten antyder et marint orientert liv basert på jakt, fangst og fiske. Det ble samlet inn et stort antall brente bein fra lokaliteten. Blant beinfragmentene er enkelte biter bestemt til både svin og sau/geit, mens andre er bestemt til «større pattedyr», kanskje storfe. Det kan ikke fullstendig utelukkes at det ble holdt tamme beitedyr på Vallermyrene 2 midt i tidligneo-littikum. Imidlertid er de innsamlede beinfragmentenes kronologiske tilhørighet ikke avklart gjennom radiologiske dateringer. Beliggenheten i et kambrosilur-område kan tilsi gode bevaringsforhold for nettopp bein, men undersøkelsen av den nærliggende, sikkert seinmesolittiske lokaliteten Vallermyrene 1 kan tyde på at det i realiteten ikke er slik. Derfor er beinfragmentene fra Vallermyrene 2 sin relasjon til de littiske funnene på lokaliteten høyst usikker, og det antas at det aller meste av beinmaterialet er langt yngre, kanskje også fra nyere tid.

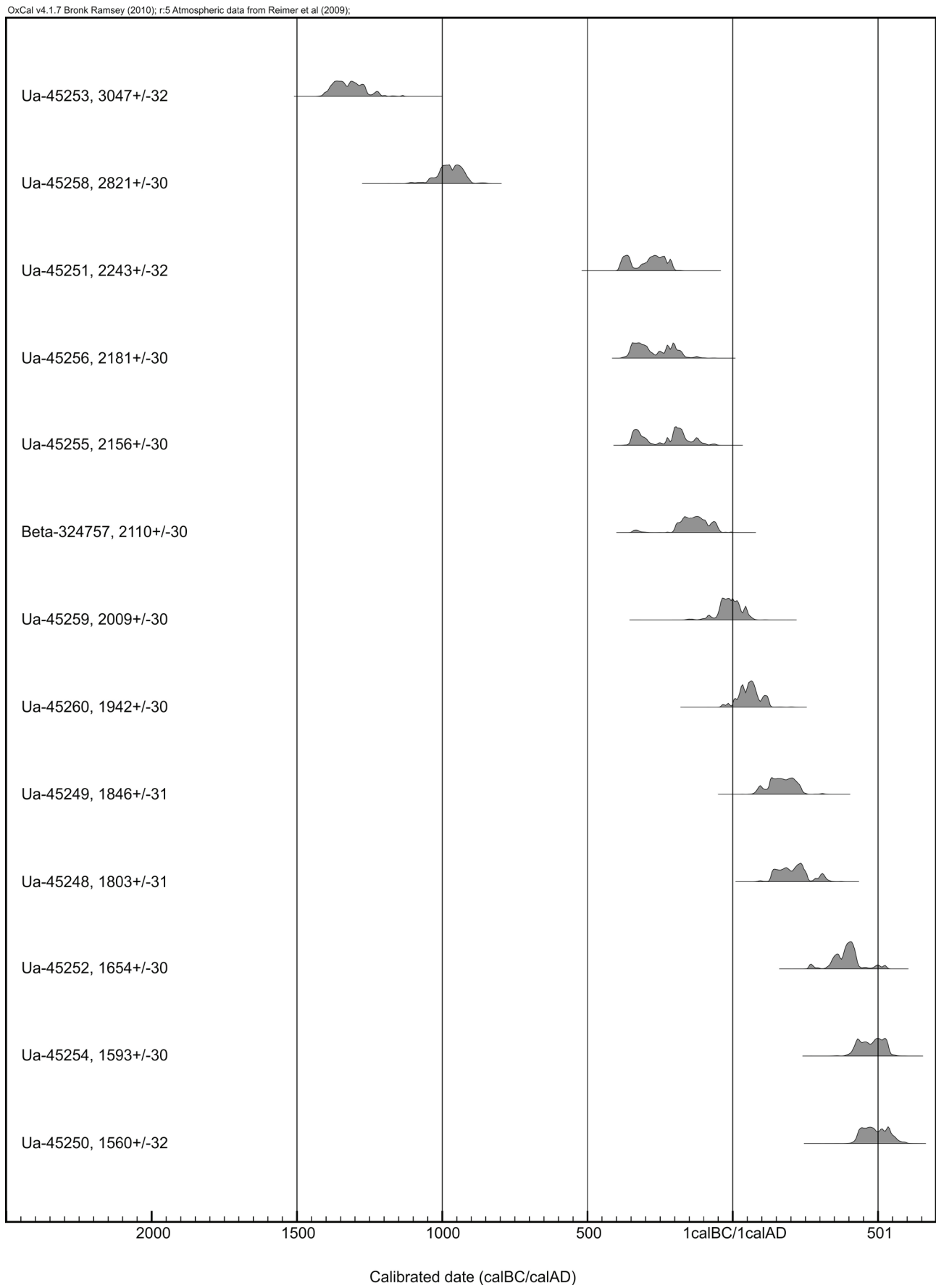
En flateretusjert, hjerteformet pilspiss er det eneste gjenstandsfunnet fra Vallermyrene 2 som sikkert kan dateres til seinneolittikum / eldre bronsealder.

Pilspisser av denne typen har lang brukstid. En datering av en antatt kokegrop påvist under det dypestliggende, kullholdige åkerlaget bekrefter i alle fall en bruk av stedet i eldre bronsealder, periode II–III, ca. 1300 f.Kr. / 3050 BP. To andre kullholdige nedgravinger like ved antas å være like gamle og kan ses i sammenheng med pilspissen. En bosetting på Vallermyrene 2 i seinneolitikum / eldre bronsealder har ikke vært strandbundet og kan antas å ha hatt en jordbruksøkonomisk bakgrunn. Det er bred enighet om at jordbruket var vel etablert i Telemark og i det øvrige Sør-Norge seinest ved overgangen seinneolitikum–eldre bronsealder (Groseth 2001; Mikkelsen 1989; Prescott og Walderhaug 1995; Prescott 2012b med henvisninger). En tidligere utført pollenanalyse av sedimenter fra Vallermyrene (7,5 moh.) gir også lokal støtte til dette og viser til både husdyrhold og korndyrking i området i eldre bronsealder (Høeg i Mikkelsen 1989). Spor etter gårdsbosetting på lokaliteten i bronsealderen kan være til stede gjennom en datering av trekull fra et stolpehull. Dateringen har gitt resultat til overgangen eldre–yngre bronsealder, periode III–IV, ca. 1100–900 f.Kr. Stolpehull som tydelig hører sammen og danner grunnplanet på et hus fra denne fasen, ble riktignok ikke identifisert. Dateringen er også utført på løvtreslag som ikke nødvendigvis har en sammenheng med bygningen stolpehullet har inngått i. Likevel holdes det som sannsynlig at det har vært gårdsdrift på stedet i denne perioden, og i så fall også med et gårdstun. Det er nærliggende å se for seg at eventuell åkermark i tilknytning til denne bosettingen også i denne fasen har ligget på lokalitetens nordre del. Spor etter åkerlag fra denne fasen ble imidlertid ikke påvist, men kan tenkes å ha blitt forstyrret og bortpløyd ved de påfølgende gårdsbosettingsfasene på stedet.

Dateringer og funn uttrykker en lakune i yngre bronsealder før en ny fase med gårdsbosetting med nyrydding og sannsynlig avsviing av vegetasjon til både åker og beitemark i førromersk jernalder. Gårdsdriften har akkumulert tykke, sterkt organiske og kullholdige, fossile lag opptil 1 m under dagens torvoverflate. Tre dateringer av kull fra laget har gitt om lag sammenfallende resultater til om lag 400 f.Kr.–Kr.f., noe som tyder på at det tykke laget mot bunnen har bygd seg opp relativt hurtig. Grundige jordkjemiske og jordfysiske analyser av jordprøver tatt ut fra de fossile åkerlagene viser at gårdsdriften har omfattet en jordforbedring av åkrene i form av gjødsling med boplassavfall og husdyrmøkk. Innhold og oppbygning av de tykke, fossile lagene har tydelige likhetstrekk med lag som kjennes fra såkalt *plaggen*-jordbruk. En slik type jordbruk er typisk

for sandjordsmiljøer. Jordbruksformen kjennes som nevnt blant annet fra Belgia og Nederland, men ser også ut til å ha blitt tatt i bruk i deler av Danmark i førromersk jernalder (Ethelberg, Hardt og Poulsen 2003:22). Driftsformen innebærer tilføring av eksempelvis fuktig myr- eller lyngtorv, husdyrgjødsel og bosettingsavfall på tørkesvake åkre og kan på norsk kalles molldrif. Moldspredning og gjødsling på sandjordsåkre er omtalt på 1700-tallet i Vestfold, men driftsformen ser ut til å ha lange tradisjoner. Gjennom analyser tilsvarende dem som ble utført på Vallermyrene 2, er spor etter lignende jordbrukspraksis også gjort på lokaliteter fra førromersk jernalder, blant annet i Vestfold (Mjærum 2012c med henvisninger; Viklund, Linderholm og Macphail 2013; jf. Mjærum og Gjerpe 2012; Gjerpe og Mjærum 2012).

Pollenfunn i jordprøvene fra Vallermyrene 2 røper dyrkning av både bygg og hamp i førromersk jernalder, enten på stedet eller like i nærheten. Hamp trives i kalkholdig, veldrenerende sandjord som på Vallermyrene 2 (Høeg 1997:134 med henvisninger), og gjennom pollenundersøkelser er spor etter røyting av hamp i myrer tidligere påvist i lag fra yngre jernalder i Eidanger (Høeg i Mikkelsen 1989). Det er imidlertid problematisk å skille pollen av dyrket hamp fra pollen av viltvoksende humle (Høeg 1997:57; Jessen og Stylegar 2012:139; Øye 1998:17). Hamp kan ha blitt dyrket for bruk i tekstiler og/eller til medisinsk bruk (Grieve 1931; Høeg 1997:134; Welinder, Pedersen og Widgren 1998:381–382). Spor etter dyrking og bearbeiding av planten er påvist flere steder i landet, deriblant i lag datert til ca. 650–800 e.Kr. på jernaldergården på Sosteli i Åseral i Vest-Agder. Denne dateringen av hamp til merovingertid omtales som «svært tidlig» i norsk sammenheng (Jessen og Stylegar 2012:139–140). Et annet sikkert datert funn av hamp fra Valum ved Åker på Hamar går tilbake til omkring 400 e.Kr. (Soltvedt 1994), mens på Ljøgot ved Raknehaugen i Ullensaker kan funn av hampepollen muligens strekke seg tilbake til begynnelsen av romertid (Høeg 1997:51–58). I den nevnte artikkelen om Sosteli påpekes det at disse tidlige funnene av hamp særlig ser ut til å opptre i høystatusmiljøer med rike gårds- og gravfunn fra jernalderen. Det er imidlertid lite ved Vallermyrene 2 eller det omkringliggende kulturmiljøet som viser at funnene herfra har inngått i et storgårdsmiljø. Hypotesen om en sammenheng mellom hamp og rike jernaldermiljøer kan derfor bero på at det er nettopp i slike kulturmiljøer at undersøkelsene har vært grundigst. Dersom de identifiserte pollenfrøene i lag fra

Figur 11.18. OxCal-diagram for C14-dateringerne fra Vallermyrene 2 (utenom Ua-45257, 4890 ± 32 BP).

Figure 11.18. OxCal diagram showing the calibrated radiocarbon dates (not including Ua-45257, 4890 ± 32 BP). All datings are made on charcoal.

førromersk jernalder på Vallermyrene 2 virkelig er av hamp, og ikke av viltvoksende humle, må funnet karakteriseres som påfallende tidlig, også i et skandinavisk perspektiv (Høeg 1997:133–134; Welinder et al. 1998:381–382; Øye 1998:26).

Videre er spor etter den førromerske gårdsbosettingen på Vallermyrene 2 til stede gjennom ytterligere dateringer fra både kokegroper og stolpehull. Heller ikke noe tydelig grunnplan etter et langhus fra førromersk jernalder lot seg identifisere, men det er all grunn til å anta at det har stått langhus her i førromersk jernalder. Spredningen av de mange tett plasserte stolpehullene på den østre delen av platået antyder en nordvest–sørøst-orientering på bygningen(e). Heller ikke noe sentralt plassert ildsted lot seg sikkert knytte til hverken denne eller andre bygningsfaser på stedet. Selve den konkrete utformingen av gårdsbebyggelsen i førromersk jernalder er relativt dårlig kjent, men kan antas å ha bestått av flerfunksjonelle langhus med både boligdel og fjøsdel under samme tak. I analysen av jordprøvene antydes det vinterføring med kvist og løv, av husdyr som har stått innendørs gjennom vinteren. I området med de mange stolpehullene ble det påvist et svært kompakt lag med både kull og en del keramikkskår på overflaten. Det er fristende å tolke dette laget som et golvlag som er blitt hardtrampet etter at det har stått bygninger her gjentatte ganger gjennom forhistorien. Det kan heller ikke utelukkes at en av bygningene, for eksempel i førromersk jernalder, kan ha vært et fjøs. Mangelen på et sikkert innvendig ildsted kan gi støtte til hypotesen om dette.

I analysen av stratigrafien under dagens pløyelag ble det foreslått en andre fase med en noe annerledes driftsform enn i førromersk jernalder. Denne fasen ble ikke tidfestet gjennom radiologiske dateringer fra lagene. Imidlertid ser romertiden ut til å være neste hovedfase på lokaliteten, i alle fall hvis man legger typologisk daterte gjenstandsfunn og øvrige C14-resultater til grunn. Hvorvidt det har vært et opphold mellom fasen i førromersk jernalder og den i romertiden, vites ikke. Dateringsresultatene fra ulike kontekster kan indikere at denne gårdsbosettingen har fortsatt i folkevandringstid. En stor andel av keramikkskårene som ble samlet inn på Vallermyrene 2, antas å være fra romertid/folkevandringstid. Keramikkskårene antas å være boplassavfall og ble i hovedsak funnet på platået i området med en konsentrasjon av stolpehull. Sannsynligvis har det stått en bygning med jordgravde, takbærende stolper her også i denne perioden, noe som støttes av to stolpehull med dateringer til romertid/folkevandringstid.

Kokegroper er en vanlig kulturminnetype som særlig hyppig forekommer i tilknytning til gårdsbosettinger fra eldre jernalder. Kokegroper fins både enkeltvis og i konsentrasjoner. Selv om mange kokegroper er blitt undersøkt ved flateavdekkende undersøkelser de siste tiårene, er det fremdeles litt uklart hva kokegroper i virkeligheten representerer (Gustafson et al. 2005). Imidlertid er det bred enighet om at kokegroper kan ses som spor etter matlagning, men at de tross alt ikke er tallrike nok til å være spor etter hverdagslig matlagning. Store ansamlinger av kokegroper i kokegropfelt ser ut til å opptre særlig i det som kan defineres som storgårdsmiljøer. Slike kokegropfelt er av flere tolket som mulige arenaer for større sammenkomster med både sosiale, politiske og religiøse aspekter (Reitan 2011 med henvisninger). Undersøkelsen på Vallermyrene 2 avdekket et tyvetalls kokegroper, og fire av fem er blitt radiologisk datert til eldre jernalder. Kokegropene på lokaliteten var ikke konsentrert til en liten del av det undersøkte området. De undersøkte kokegropene kan derfor tolkes som en serie av spredte og enkeltvis gravde kokegroper, og ikke som deler av et kokegropfelt.

Fire perler kan også være fra eldre jernalder, men mest sannsynlig er de fra yngre jernalder. Det antas at de fire perlene skal ses i sammenheng og kan være fra samme perlekjede. Perlene ble funnet ved sålding av matjord innenfor et lite område på platået på lokalitetens søndre halvdel. Fra samme område kommer også en torshammer av jern fra vikingtid. Både perlene og torshammeren antas å stamme fra en overpløyd grav. Ved den påfølgende flateavdekkingen framkom en sirkulær, kullholdig grøft nettopp i området hvor perlene ble funnet i pløyelaget. Også en hel del skår av jernalderkeramikk ble samlet inn i samme område. I felt ble den sirkulære grøfta tolket som en fotgrøft etter en utpløyd gravhaug. Noen bevart sentral grav ble imidlertid ikke funnet innenfor fotgrøfta. I tillegg ble en trekullprøve fra grøfta vedartsbestemt. Én av de fem bestemte bitene ble identifisert som gran (fig. 11.16). Som nevnt antas granen å ha vandret inn i denne delen av landet seint, men er sikkert belagt flere steder i Telemark, deriblant Eidanger, i vikingtid (Høeg i Mikkelsen 1989:380–383). Det er derfor ikke noen direkte motsetning mellom grankull og en grav fra vikingtiden. Det holdes som lite sannsynlig at glassperlene og torshammeren er tilfeldig mistet. Både glassperlene og torshammeren kan derfor være fra den samme overpløyde graven som fotgrøfta A1760 trolig er spor etter. Beliggenheten på dette platået kan også sies å være gunstig for et gravminne.

Alderen på graven er usikker, men 900-tallet er ut fra torshammeren den mest sannsynlige dateringshorisonten. En slik datering av en hedensk grav er relativt seint i dette området, da kristendommen ser ut til å ha gjort seg gjeldende i Grenland i løpet av samme århundre (Reitan 2006:269, 2007:135–136). Keramikkskårenes relasjon til gravanlegget på Vallermyrene 2 er derimot mer usikker, kanskje skal keramikken først og fremst tolkes som boplassavfall i tilknytning til langhusene som har stått like ved. Noen sikre spor etter en gårdsbebyggelse på stedet i yngre jernalder ble ikke påvist, men det kan ikke utelukkes at det i denne perioden har stått en gård for eksempel på de delene av platået som ikke ble undersøkt, altså der hvor Tolleskogen-tunet seinere ble bygd (jf. Reitan 2011:182–186).

VALLERMYRENE 2, A FARMING-SETTLEMENT SITE FROM THE BRONZE AGE AND THE EARLY IRON AGE, A VIKING AGE GRAVE FIND, EARLY IRON AGE FOSSIL CULTIVATION SOILS AND FINDS FROM AN EARLY NEOLITHIC COASTAL SITE

Vallermyrene 2 is a big site located on a hillside bench at the foot of the Bjørntvetåsen hill's east side. The northern part of the site is slightly sloping toward the east, from 31 to 25 m.a.s.l. The southern part is made up of a plateau ca. 30–31 m.a.s.l. Until around 1960, there was a farm on this plateau. According to written sources, there has been a farm on the same place since the 17th century. From the site, there is a wide view of the Vallermyrene plain below. The investigated area on Vallermyrene 2 was used as pasture until the excavation but has previously been ploughed.

The preliminary part of the survey of Vallermyrene 2 consisted of digging 25 evenly spread 2 x 2 m squares in the plough soil. The masses from these squares were sieved through a purpose-built sieve bucket on the excavator. The digging of these squares revealed an up to 1 m thick plough-soil layer on the northern part of the site. Sections through the ploughed layers down to the unploughed sandy soil beneath showed a stratigraphy with several dark layers rich in organic matter. These dark layers were sealed by light, sandy layers in between. The dark layers were thought to have an agricultural origin. The documentation of these layers and the collection of samples from them were given priority in the continuation of the investigation. The initial digging

of test squares was succeeded by mechanically stripping the plough soil down to the light, sandy subsoil in an area of ca. 4700 m².

The fossil cultural soil layers comprise an area of at least 3000 m². Several charred wood samples from the bottom layer have given radiocarbon dates to the pre-Roman Iron Age. The stratigraphy was thoroughly assessed by a combined paleoenvironmental approach. An analysis of soil samples through the layers indicates that the occasionally thick layers have accumulated as a combination of soil cultivation and grazing. The organic matter in the layers is interpreted as household debris (i.e., potsherds), manure and charred byre waste. The latter is associated with the overwintering of stock, which was perhaps mainly foddered on twigs and leaves predominantly of lime tree and hazel. This debris was probably spread on the fields to increase the fertility of the sandy soil in the area. Pollen of barley and hemp was also recorded. In a Scandinavian perspective, the hemp pollen in a pre-Roman Iron Age context is noticeably early. The layers of sand and gravel between the fossil plough-soil layers are probably traces of colluvium processes and are hence water-transported masses from higher levels on the slope.

The recorded artefacts show that Vallermyrene 2 is a multi-period site. Nearly 400 lithic finds were collected. The relatively few lithic finds indicate that the traces of Stone Age activities on the site have been disturbed by later agricultural activities. However, certain diagnostic artefacts are present in the material. Among them are tanged arrowheads of type A, a transverse point, blades, and blade tools as well as fragments of polished flint that appear to be struck from two different polished flint axes. A grinding slab of sandstone can be associated with the axe fragments. These finds can be typologically dated to the Early Neolithic. A bifacially retouched arrowhead with a concave base indicates use of the site also in the Late Neolithic / Early Bronze Age. As the level around 30 m.a.s.l. became dry land approximately 4200–4000 BC, a stay in the very latest part of the Late Mesolithic cannot be completely excluded. A few regular microblades and a microblade core can be traces from one or a few Late Mesolithic stays. However, some of these finds can also be interpreted as water transported from an older settlement site higher up the slope.

Over 250 g of potsherds were also collected during the excavation. Most of the sherds are undecorated and hence difficult to date typologically. The

majority is assumed to be of an Early Iron Age date. Several glass beads of Iron Age types were also collected. These may come from an erased grave, but no such construction was identified. Moreover, 60–70 earth-dug features were interpreted as prehistoric: a foot-ditch from an overploughed Viking Age grave-mound, postholes, cooking pits and hearths. Most of these were uncovered on the plateau on the southern part of the excavated area, and all the postholes were concentrated to a small area on the edge of the plateau. No definite house plan was identified due to later disturbances. Nevertheless, it appears that several buildings with earth-dug, roof-bearing posts

have been raised roughly on the same spot during the Bronze Age and the Early Iron Age.

Fourteen radiocarbon dates shed light on the use of the site through different phases in prehistoric times. One charcoal sample from a hearth was dated to the Early Neolithic (3760–3636 BC / 4890 ± 32 BP), thus confirming an Early Neolithic coastal settlement phase. Other dates are consistent with settlement on the site during both the Early and the Late Bronze Age. However, the radiocarbon-date results indicate that the main phase in the use of the site was in the period between the pre-Roman Iron Age and the Migration Period.